

સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમીટીએ
તૈયાર કરેલી.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

(કવિતાની સમજૂતી; પાઠના સવાલ તથા સાર;
ભૂગોળ; અથવા શબ્દો; બેઝાક્ષરો; ડિલ; ધાત.)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. એન્ડ કો

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર-સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર-સુરત.

આ પુસ્તક સન ૧૮૭૩ના ૨૫મા આઠ મુજબ રજીસ્ટર કરાવ્યું છે

છાપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું—‘શંકર’ પ્રી. પ્રેસ. ચીટા-પૂલ-સુરત.
સને ૧૮૨૩] [સવત ૧૮૭૬.

કિંમત પાંચ આના.

૧૦૪૬૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૫૬૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ યા-૩ યો.૫૬૧ના ૨૪૯

વિષય ૩) ૬૨૩ : ૧૯ : ૧ : ૬ : ૧ : ૧ : ૧

પાઠ ૧
૧૦૨૬૧
ડીપીરાહંત-સંમંદ

❖ ત્રીજી ચોપડીના અર્થ. ❖

પાઠ ૧.	ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.	વિચાર.
આળપોથી=નાના ભેદ	હકીત=વાત	મામાન્ય=રોજ વપરા-
રાંને બજવાની ચોપડી	મરમ=મારી; મનને પ	શખાં આજુતી
આનંદ=ખુશી	સંદ પડે એવી	મોઢો=માલ; ચીજ
હોશિયાગી=ખચરદારી	કમંચી=હોંશી	ઝેરાશો=ઠગારો
અધિકારી=કપરી	ચિત્રે=ચિત્રામંથ; છામી	ધ્યાન=ચિત્ત; મન
વર્ણન=ચીત્રવતાર કહેવું	રકા=એક અથવા વખત	ખાતગી=મરોસો
તે; ધ્યાન	શબ્દો મળીને મામ	કનાવળે આંખા ન પાકે=
તોગવા=એખવા; તોડવા	ધારેત્રો વિચાર જેવા	ધણી ઝડપ કરવાની
ચોપડીકં=કપલકીકં;	પુરો અભાવ થ તે	કામ થાય નહિ
સમજ વગરનું	વાર્તા=વાત	સાર-(૧) બજવામાં
જુની ચોપડી=પાછળી	મોખ-શિખાધાણ	કનાવળ કરવી નહિ. (૨)
ચોપડી, બીજી, પહેલી	મારીકંઝીબી	જે વાત વાંચવામાં આવે
આળપોથી.	મુકાબલો=મં; ખામણી	તે ખરી છે કે ખોટી
મુશાફર=સ્વર અને	ભૂમોળ પૃથ્વી માં જોખા	નેતી જીને માહિતી
બંધન	માહિતી=ખબર	મેળવવી.
ખારાખડી=પદ	સીધી=મમત બરેલી	પાઠ ૨. જામ ૧.
રમુજી=મમત આપનાર	મંખ ધી નિમે, બાપન	નિવાસનવમર
જામ=૬ પદો	મારી=સફલી	અહીં પી=ખાગ્યો
જોડાક્ષર=જોડેલા અક્ષર	નમુના=નમૂના	જુના=પહેલાના
જાનવસંમજ; માન	નજર કરો=ધ્યાન આપો;	પ્રમાણે=મુજબ

લિપિ=ભાષા	ચેન=મુખ; નિર્ણત	રામના કુવર જેવા
પંક્તિ=વિદ્વાન; ધણું	શક્તિ=સહેલાણી; હેલ	કોમળ
બણેલા	ખાલી=નકામે; ફેકટ;	હિંગડો=અભાવે
ખાધું=ઉપહો ભાગ	અસલ=અગાઉ	ખર્ચપાન=ધરડો; વૃદ્ધ
અંક=આંકડા	ઝાઝો=ધણે	જોસખધ=જોરથી
અનુસ્વાર=મીઠું	મેળવી=સરખાવી	સંધ=જનાળાંજોનુટાળું
ધોરણુ-નિયમ; રીત	પાડ ડ.	ધાતરી=દયા વમરનો;
વિસર્ગ-કંઠક હકારનો	ટટું=નાનો ઘોડો	નિદેય
હંસાર માય એવું	હડહડતો=પુરેપુરે	માર=વજન; બોળે
ચિદ્; અક્ષરની જોડે	કળિયુગ=ખરામ વખત	વીખરાઈ જશે=અછવાઈ
એ મીઠા મૂકવાં તે	દૂર=છેટે	જશે
પાડ ૨. ભાગ ૨.	પુખ=હાંક	વખતસર=ખરાખર વખતે
અજીકવું=અધઠવું	પુદ્ધિ=અફલ	પૂલ=નદી કે ખાડી પરથી
વિધાવ્યાસ=મણવું તે	જરમાપ=જબવાઈ	જવા આવવાને માટે
નીપજો=થાય	શ્રાવક=જૈનધર્મ માનનાર	આંધ્રો રસ્તો
હઠીજો=સારા અક્ષરનો	મેળો=તમાસો	શીઠ મોઢે=વીણે મોઢે;
લખાઈ	ખભે=ખાધે	દીલગીર ચહેરે
લપટાવું=ફસાઈ પકડું	તોફાન=મસ્તી	પસ્તાયા=દીલગીર થયા
લાલચ=ત્રોળ	ખળર=હાટ, ચોટું	સલાહ=વિચાર
નર્મ=રોમ વગરના	દોરે=લગામ પકડીને	હજા=હાલ; હાલત; સ્થિતિ
કાંડડોળ; બપડો	આગળ ચાલે	સાર-આપ પુદ્ધિએ
જાતે=પેતે	છતે=છે	જય જયકાર, પરપુદ્ધિએ
અહા=બરેસો; વિશ્વાસ	ફરી ગઈ=જતી રહી	પ્રલયકાર, માટે આપણી
હોયોળી=મહેનત	ખરે ખપોરે=મધ્યાનકાળે	પોતાની પુદ્ધિ પ્રમાણે

આલવું પશુ આપણી
બુદ્ધિ ખરે રસ્તે દોરવે
છે કે ખોટું તેનો વિચાર
કરવો.

પાઠ ૪.

નરસિંહ ચૌદશ=વૈશાખ
સુદ ચૌદશ
ભંડાર=ખજાનો
વાણીથી=ખોલથી
પેદા=જન્મ
માફું=ખોલું
શીપુરુષ=ધણી ધણિ-
આણી
ધન્યભક્તિ=ધન્યનું
ભજન
ગાળતાં=ગુમાવતાં; કાઢત
રૂપ=દેખાવ; શોભા;
ખુશસુરતી
ગુજરી ગયા=મરી ગયા
હાથેરવા=મોઢા કરવા
મા પર આવી પડ્યું=
માને માથે પડ્યું
દેવભાવ=ખાસીયત
જાણક=વિચાર

મદદ=આસરો આપે
અસર=જાગણી
પરમજીવ=પારકાના પર
લપકાર કરનાર
નીવડયો=નીખડ્યો
ખજાસ=મહાવરો; મં-
ડયા રહેવું તે
શિક્ષા=મહેતાજી; ગુરુ
માનીતો=વડાચો ખાજો
નાની મોગી=મહેલી
ખાખન=વિવચ
મંદા=ચાહે
મહિ=આખરો; ઝાધો
પણાગી=પટકી; અજાણી
પારગરો
ખડખડ હસવા લાગ્યા=
મસ્કરી કરવા લાગ્યા
અંતઃકરણ=મન; દીલ
એકદમ-એચિંતી
ફટો=માથે બાંધવાનું
લુગડું
પાટો=લુગડાનો ચીરો
ધા=અખમ
વખાણુ=સાફ કરેવું તે

જીવનો ધેર આવડ નહિ
મરી જતે
ખરયો નહિ=મથો નહિ
વેદ=દેશી દાડર
મહિ=માન
આશ્રય=નવાઈ
પરમજીવપણું=પરોપકાર;
પારકાનું ભણું કરવાને
મુશ્ક

પાઠ ૫.

કિમર=વરસ
ગુજગન=જમણપોષણ
ગીતિ=હેત; ધ્યાર
દયાથી જમણાઈ આવ્યું=
ધણીજ દયા આવી
ખાડા પડ્યા=ખેસી પડ્યા;
ફવા પડ્યા
જીવ આવ્યો=બુદ્ધિ આવી
આશીષ=ફવા; આશીર્વાદ
ખુચેલો=પૈસી ગએલો
ફટિ=ગિનારે
ડૂબતો=જીવતો
કુટુંબનાં=સગાનાં
ખામખંધ=દોસ્તદાર

જાનકાદાસ=જાનકાદાસ

જાંગલી=જાંગલી ખાનાર

પેટા=મથો

કૃપાથી=મહેરખાનીથી

ઉધો=અવળો

ટંખાવી=જટકાવી

પાડ=કૃષકાર

કનામ=બેટ; બક્ષીસ

ચોબી=ખોટી ચવામ

ધાડું=ગીચ

કળ=દુઃખ

સહીસલામત=સુખેથી;

જોખમ કે અડચણ

વમર

વિવાહ=જગન

સામેલ=દાખલ

સાર=આપણે દરેક

માણસના ઉપર ઉપકાર

કરતા રહેવું જેથી કષ્ટ

આપણાપર ખુશી થશે

અને આપણુ બધું થશે

પાઠ ૬.

અદલ=વાબી

ગામડી=મહેતાજીની

ધંધામ=રોજગારમાં

વળગ્યો=જાગ્યો

હુમેયો=વધાર્યો

પેસાદાર=પેસાવાળો

હાલ=હાલત

નસીબદાર=નસીબવાન;

ભાગ્યશાળી

ફાવતો ગયો=વધતો ગયો

ધન=પૈસો; દોલત

કાંમતી=ધણી કાંમતનો

ધરણ્યા=દાગીના

ધડાવ્યા=કરાવ્યા

દોલત=પુંજ

જરીયા=વેચાતા સીધા

આખર=કીર્તિ

મરણ પચારીપર પડ્યા=

મરવા પડ્યા

મરણ=મોત

મિલકત=પુંજ, દોલત

ભાગ=હિસ્સો; વહેંચણ

વર્તીયું=ચાલીયું

ત્રીજો ભાગ=ત્રણ ભાગ

ખાંતો એક ભાગ

નવમો ભાગ=નવ ભાગ

ખાંતો એક ભાગ

ખુશાલ=વચન; મોહનો

કરાર

હકાડોપાણી=મરણ પા-

છગનો ખરચ

તોડ=ફેંસવો; નિકાલ

દિવાન=પ્રધાન; વજર

ખખર=જાણુ; માલમ

વાહવાહ=વખાણુ

ક-સાફ=ન્યાય

પાઠ ૭.

પોળ=શેરી

જખોટે=મંજે

સુશોભિત=દેખાવડા

અટકાવ્યો=રોક્યો

નજીવી=નકામી; ખાલ

વગરની

ટેવ=આદત

પાપી=ફૂટ

સળ=શિક્ષા

આસપાસ=આગુ બાણુ;

આકાશ=ગગન

અતર=મન

આશાસ=અજવાળું;

તેજ
 યાસ=ખેતરમાં; હળે ક-
 રીને પાડેલા આકા
 ઉભા લીટા
 પાસ=પાસે, નજીક
 વિશ્વતિપ=દુનિયાનો
 ધણી; પરમેશ્વર
 વાસ=મુકામ; રહેઠાણ
 બોંધમાં=જમીનમાં
 ધડીએ=કરીએ; રચીએ
 ધાટ=વિચાર
 જમતનો તાત=દુનિયાનો
 બાપ; પરમેશ્વર
 ખોળીએ=શોધીએ
 કણી=રજકણ; ગીણામાં
 ઝીણો ભાગ
 કામ=માટે
 જમકર્તા=દુનિયાના બ-
 નાવનાર; પરમેશ્વર
 વિના=વગર
 ઠાણું=અમથું; ખાલી
 ઠામ=ઠેકાણું
 ઝાડ-પરમેશ્વર બધે-
 જ ઠેકાણે છે માટે આપણે

ખોટા કામ કરતા ખાવું
 (ખોટા કામ કરવા નહિ)
 પાઠ ૮.
 વિશ્વસ્વામી=ઈશ્વર; દુનિ-
 ચાનો ધણી
 શીશ્વ=માથું
 નામી=નમાવી
 શીશ્વનામી=માથું નમાવી;
 પગે લાગી
 આપદા=દુઃખ
 હિંગારો=અચાવે
 દીનાનાથ=ગરીબનો ધણી
 (પરમેશ્વર)
 આધાર=આસરો; ટેકો;
 મદદ
 માત=મા; માતા
 તાત=બાપ; પિતા
 સદા=હંમેશ્વાં; દરરોજ
 પાળનાર=પોષણ કરનાર
 ઉપકારો=પાડ; આભાર
 રાકિ=ગરીબ
 અજ્ઞાન=સમજણ વગ-
 રનો; અણસમજી
 પ્રાણી=જીવ

પૃથી=તારાથી
 અળણી=અણવા વગરની
 ન અળણી=અળણી
 નથી; અળણીતી છે
 કામા=મારી
 યુનો=વાંક; તકસીર
 મતિ=બુદ્ધિ; અકકલ
 છેક=ધણીજ
 દીલ=મન; અંતર
 હારો=આણો; લાવો
 કુડુંખી=કુડુંખના
 જનો=માણસો
 સારા=નીશાંગી; તંદુરસ્ત
 શકિત=બળ
 દાસ=સેવક; ચાકર
 નિવારો=દૂર કરો; મટાડો;
 ટાળો
 પાઠ ૯.
 દર=નાનાં પ્રાણી પોતાને
 રહેવા માટે બોંધમાં
 જે બાંધ પાડે છે તે
 જાયે=જાયે
 પંજમાં=દાવમાં; સપા-
 ઢામાં

સપડાયલો=પકડાયલો;

ઝલાયલો

કાબરતી=યાદ આવતી

હસતી હતા=મગ્નક ક

રતી હતો

ખેવડો=અમણો

કાલાવાલા=કરગરીને ક

હેવું તે; આજીજી

ગુનો=વાક

આફત=આપદા; દુઃખ

સેવક=આકર. દાસ

જીવતદાન=કોઈનો જીવ

બચાવવા તે

હસાને=રહસી કરને

મગર=રંખી; પતંગ

ગર્વ=મગર

વન=ગંગા

કાન=સમજ; અકલ

જાળ=કાદો

કાક=ખેડી મહેનત

છુટાણુ=નીળાણુ

અકળાયો=ગભરાયો

ગુમે=વાટા

વાળવાનો=આપવાનો

મહારાજ=મોટા રાજા

બજારશે=કરશે

છુટા થયો=નીળાયો

આવાર=હાલ હાથ

તપ્પા સવખુ=તણખા

જેવું; નકાસું; નજીક

આર-ગર્વ કરવા માટે

પાઠ ૧૦.

સિદ્ધપુર=સરસ્વતી નદી

ના કાઠાપર કહેર મ.

ફર ફર=ફરત છુટક

વેચી

ગુજરાન=ગુજરા

ધનાક=સોદો લેનાર

ખેડી=ગેરવાબખી

પરચુરણ=જીદી જીદી

જાતના

ફેરી=વેચવા ફરવું તે

કમત-ભાવ

તરાતો-હગાતો

શાખ=આખર

શાખ=ખરોસો

હરાબા=નકી કાપા

સામાન=વસ્તુ; ચીજ

પ્રમાણિક=વહેવારમા

સાચો

નમાણિક રહેતો=ખરી

ગત ચાલતો

નાહનમાળા=કોકમા પહે-

રવાની સોનાની ચાળા

ગડી=મળી

પોત સ=રેપતનું રક્ષણ

કરનાર માણસ

ચાણુ=ચોકડી

પંલાસ ચાણુનો અમ.

લદાર=નાયક

ગજબ=જરેર; અગત્ય

વાણી=ખેલ; આમ

માફક=પેટે

માથો=પેદા કીધું

ફુકાન=માલ વેચવાનું

ઠેકાણું

કર કયો=કરવા માંડ્યો

ભાવ=કિંમત; મૂલ

કાચી=ગંગા નદી પર

શહેર છે. બનારસ

આગ્રહ=કાલાવાલા; તાણુ

કાલેરા=ઝાડો ને હાડી

યાય તે રાગ
ભાણુ પડનાથી=ચવાથી
મહા મુશ્કેલી=મોટી
મુશીબત
બિધવા=જેનો ધણી મરી
મર્યો હોય તે સ્ત્રી
ધન્ય=શ્રાવ્ય

સાર=કોઈનું પણુ હ
રામનું લેવાની કદી ઇચ્છા
રાખવી નહિ જે આ-
પણે કોઈનું હરામનું
લઈએ તો તેની સાથે
આપણી પાસે હોય તે
પણુ જાણ

પાઠ ૧૧.

ખેડીખાવામાં=ખેતી ક-
રવાને
દગો=કપટ
રુચ્ચતી=ગમતી
વાવે=રોપે
પામે=મળે
લણે=કાપે
પુરંમ=જેલ; કેદખાતું
નાક=દેવ; છંદ; આદત

ખાતો=ચોકસી; તબ-
વાજ
લાગ=દાવ
ધનવાન=પૈસાદાર; શ્રી-
મંત્ર
વિકટ=બિહામણું
રાહ=વાટ

ચોટી=ચોટી કરનાર
ધન્ય=નાણું
લૂટી=ખુંચાવી
પાળ=કોરણુ
તાલેવંત=પૈસાદાર
મિહાષ=ગણ્ય ખાવાનું.
બરરી, પેંડા વિગેરે.
સુખે=નિરાંતે
નસીબ=ભાગ્ય
કદોષ=સુખડીઓ
ભેળુ=ભેળણું
તાકયું=ધાર્યું; ઇચ્છ્યું
મડદાં=મુડદાં; મરી મ-
એલાં પ્રાણીઓ
ગીધ=હાડી ખાનાર
મોટું પક્ષી
મગર=મોડાંચી ૨૫

મણું મોટું પ્રાણીમાં
રહેનાર પ્રાણી
સાર=આપણે કોઈ
નું ભુંડું ઇચ્છવું નહિ
પણુ ભણું ઇચ્છવું કે
જેથી ઇશ્વર આપણું
ભણું કરે.

પાઠ ૧૨.

મધર્વ=ગવૈયાની એક
જાત; સ્વર્ગમાં ગાનારા
સહન થયું=અમાયું
મળગળા=છાતી બગાડ
આવેથી નરમ થએલા
આફનો=અડચણો
કોપ=ગુસ્સે
વર્તણુક=રીતભાત
સહન થઈ શક્યું નહિ=
અમાયું નહિ
ઉપાય=ઇલાજ
ફોસલાવી=સમજાવી;
જુલમ=જુલમ
રુચ્ચતી=ગમતી
નીચ=પાપી
કંઈ ખાકી રાખતો ન.

થાં=ધણું જ કરે છે	વાળો; સારી સ્થિતિ	પીરસી=મુકી
અપક્કા=અવગુણ; ભુકું	મણુમ	નવા વગર=ભુલ કર્યા
કતું તે	દાપ=કોઈ નર	ગર
સાર.—કોઈ આપ	કોઈન=ધર્મ, અપ	રતી=મસો; રહેઠાણ
ણ ભુકું કરે તોપણ	નમસી=ન: પ કે રી	મરકરી=મળક
આપણે તેવું બહુ	ગીતન કાધિ સાર	નોર=અમવાનું કહેણ
કતું કંઈ ઇશ્વર અ	નાખે તે	છાકરો=અરાક ઉડા ને
પણ પર રાજ્ય થશે.	અભાગીએ-કમનસીન	પડે જો
પાઠ ૬૩.	અમલ મણુ=શીકું પ	થળા-મેટી ચાળી
રાજકોણ=રાજક મહાર	મય; કિત મણું	ચપચપ=ઝપઝપ
સ. ખો=અ. ૧૨	કર મણું-હુમ કાધિ	ખમી=ખાંપણ; ખોડ
અ. જ=ખરો; વા. ખી	ટેકા=આધ; આતરો	ખાવ=હેત, પ્યાર
કચેરા=દરબાર	રહે-નીચે	ખોળ=પા.પ વગરના
અર્થા. વાતો; વિચાર	કાવન=ક મેઝાં	ખાગર=અરદાસ
રુક્ષા=વત બહુનાર	તગી=તગાન, બીડ	સાકું=અદક્ષ
અચ જ=નવાઇ	મટી દૂર થઈ, ટાળી	મા મલકાવી=મનમાં
હક=મલકી	સાર.—આપણી બ	હસી
મળેપડુ=ખે.ટો હક ધ.	ધા ઇશ્વર સાથે હ મારે	સ્વાદે=મહેજતથી
રાવનાર	ઇશ્વરના પડ માનવો	કરનાચું=લજવાયું
સાર.—ખીજની વ.	અને એ ઇશ્વરેના સારે	સાર.—કોઈની મ.
રતુ મળે પડી લેવાની	ઉપયોગ કરવો.	કરવી કરવી નહિ જો
તેવ રાખવી નહિ.	પાઠ ૬૪.	આપણે કોઈની મરકરી
પાઠ ૬૪.	રગીન=રગેલા	કરીએ તો તે આપણી
મુદસ્થ=કુદ્દા અ કમીલા	સુશોભિત=દેખાવડો	કરે.

પાઠ ૧૬.

સત્ય=સાચું
વસે=રહે
દગ્ધસ=પ્રકાશ
વિશ્વપતિ=પરમેશ્વર
સતતુ=સત્યતુ
ચિંતન કરવું=ધ્યાન
ધરવું

સત=સાચું
વાક્ય=શબ્દ; વચન
નિશ્ચય=નક્કા; નિરવાર

ઉચ્ચરવું=બોલવું

અસત્ય=મોટું

અશ્વથ=આખરૂથી

ઝળકીત=પકાએલા;

વખખાએલા

અમે=દુનયામાં

ખીબ=ખીયુ

વૃક્ષ=ઝાડ

વિશાળ=મોટું

ચુચુકારી=શાયદાકારી

ફળ=પરિણામ

આશ્રય=મદદ

હાંસતલે=શીખામાં

પરિનાય=દુઃખ

પ્રગટે=ફેલાય

છાગ=વૃક્ષો

દુષ્ટચતિ=નકારી બુદ્ધિ

અય=ખીડ; બો

હટે=નાચ પામે; જતો

રહે

એમ=અનાવ, કારણ

કુપાઈ જશે=ઠંકાઈ

જશે; જાહેરમાં આ-

વશે નહિ.

હેવટ=આખર

દીપશી=પ્રકાશશે

ફરીને=ખીલવાર

આંચ=નુકસાન

કલેશ=દુઃખ

અનેક=ધણી

હટે=ફર કરે; મટાડ

સમું=સરખું; બરાબર

અન્ય=ખીણું

ખરે=નકકી

અતિ=ધણી; ખડુ

રીઝશે=ખુશી થશે

સ્વર્ગ=દેવોતું રહેકાણું

રીંગા=ખુશી થાઓ

સાર હમેશાં સત્ય

બોલનાય જ લખ છે.

અને તેથી પરમેશ્વર

ખુશી થય છે.

જુઠામાં જુઠા માણ-

સ પણ એક દિવસમાં

જુઠા કરતા સાચું

વધારે બોલેછે એ ઉપા-

ન્ધી ઇશ્વરને સાચું જ

ગમે છે એમ સાબીત

દાય છે

પાઠ ૧૭.

તાંબુ=લુગડાનું ઉપાડી

લેવાય એવું ધર

બરવાડ=પેટાં ચારનાર

પાકાં=છો ઇંટના

રિવાજ=પારો; નિયમ

વર્તમાનપત્ર=છાપું; ચા-

લતા વખતની હકી-

કતના છાપેલા કાગળ

ખાંકડો=પીઠવાળી પાટલી

સળાટ=સરખી

મીઠનસાર=મીઠતાવકા

પરોણાચાકરી=પરોણા-

ગત

ભારી=ખોળરૂપ

પૂજે છે=સેવા કરે છે

સાર=અર વગરની

ગીળે પાછળ ઓળે ખ

રમ કરવો અને તેનો ઉપ-

યોગ પરોપકારમાં કરવો.

પાઠ ૧૮.

મોહારમ=જે મહીનામાં

તાપ્ત નીકળે છે તે

મુસલમાનો મહીનો

તાપ્ત=તાજીઆ

વરખ=ધાતુનાછેક પાતળા

પતરાં

કાંકડો=કંકડ

વેશ=દેખાવ

તારીફ=વખાણ

મરણુતોલ=મરી ગયો

હોય ઓવી

સ્થિતિ=હાજત

રહારોળ=ધણું રહવું

કકળવું તે

એકાએક=એકકમ

અયંખો=નવાઇ

દશા=સ્થિતિ હાજત

ધ્યાનમાં=સમજણમાં

ઉપચાર=સારવાર, ઉપાય

સારવાર=ચાકરી; અરદઃસ

પ્રસંગ=પખત, ખનાવ

પરિણામ=ફળ, છેવટ

છિદ્રો=કાણાં

વાટે=રસ્તે

દીપ=વાર

મદવાડ=ગંગ; વિમારી

અકરમાત=અણુપાયો

ખનાવ

વિદાય અયા=અયા

પાઠ ૧૯.

ભાષમકું=ભાષમેન

પાક=પેદાશ

ખાટ=ધણીપણાના

હક સાથે; તમામ

હક સાથે

ઉપજ=પેદાશ

ધરખરચ=રોટલા ખરચ

દુકાળ=મોંઘવારી અના-

જ પાણી મોંઘા મળે

એવો વખત

કરકસર=ખપ જેઠવું વા-

પરવું તે

ચક્ર=કડાવાળો દેગડો

સોનામહોરો=સોનાના

સિકકા

હતરે=ઓઠો આંધે

ચુકાદા=ફેંસના

નિલુંચ=ફેંસના; ચુકાદો

પાક-ફાલ

સાર=પ્રમાણિકપણે

ચાલવાળી ઇવર ગુણી

ચાલ છે માટે પ્રમાણિક

પણ ચાલવું.

પાઠ ૨૦.

અરધુ=અડધો અરધ

લાગીઆ=લાંચ ભેનારાં

મનોહર=દેખાવડા

માનીતે=વહાલો

દિલ્લી=જમના નદીના

કાંઠાપર સહેર છે.

પ્રખ્યાત=જાણીતા

પરકમી=ખડાદુર

શોખીન=કાંકડપણ આખ-

તમા આનંદ લેનાર

આસરે=મદદ

મે ઉતરી ગયાં=શીકા

પડ્યાં

ખજનચી=ખજનાનો હ.

પરી; તિજેરીનો ઉપરી

ફટકા=સપાટા; નેતર

ચાપુકના ઝપાટા

નિશ્ચય=કુરાવ

ભાગીદાર=ભાગીઓ

ખુદાવદ=મોટો માલીક

(મોટા દરજ્જાવાળાને

માટે બોલાય છે)

શરત=કબુલાત

હજુરમાં=રૂબરૂમાં

સાર-હકથી વધારે

લેવાની ઇચ્છા રાખવી

નહિ.

પાઠ ૨૧.

માઠાં=ખનાય

હલકો=તુચ્છ

તોવાની=મસ્તીખોર

કાયર=હેરાન

આંધી=દામ ઢાંચ; નિશાની

કરી

ચર્યો=ખાઈ પી મસ્ત થયો

ફાટયો=ખખરો થયો

માતેજા=ખાઈ પી જખરા

ચએલા

જખરા=જોરાવર

હાથ ચલાવવો=મારવું

ખટતો=લાયક

પલક=જરાવાર

ચરી=ચગટી

ધુકિત=તદખીર

નમકોરાં=નાકનાં બે કાણાં

પેસી ગયો=દાખલ થયો

તોખાતોખા=કાયર કાય

પોકરાવી=કરાવી

કુલાહ ગયો=મગર થયો

ખહો=ખરે

શખદો=બોલ; વચન

અભિમાની=અહંકારી

ઉતારું=કાદું

ફસાયો=સપડાયો

હલકા મનનો=નીચ વિ-

ચારનો

નત્ર=મરીય

સાર=કદી અહંકાર

કરવો નહિ, અહંકારી

માણસો ધારે કે મારા

જેવો કોઈ નથી પણ

તેના માથાનો કોઈ હોયજ

પાઠ ૨૨.

સ્થાપન=મંડાણ; શરૂઆત

સવડ=સમગ્ર; સોઈ

મોઠવણુ=મંદોયસ્ત

ખેપીઓ=કાસદ

લાભ=ફાયદો

સહજ=થોડો

માનવાચક=માનનો અર્થ

ખતાવનારા

તીર્થરૂપ=તીર્થ જેવા પ-

વિત્ર; ખાપ; ગુરૂ (જો

શખ્દ વડીલના નામની

પહેલાં વપરાય છે.)

ચિરંજીવી-લંખી સુદત

જીવનાર. (આ શખ્દ

છોકરાંના નામની પહેલાં

વડીલ વાપરે છે.)

રાજમાન=જેને રાજ

સરકથી ચાન મળવું

હોય તેવા
રાજેશી=જેને રાજ ત-
રથી પૈસા મળતા
હોય તે

પ્રિય=વહાલા
સૈભાઅવતી=પરણેલી
છી કે જેનો ધણી
જીવતો હોય તે

ગંગારવરૂપ=એ સ્વરૂપ
વિધવા સ્ત્રીના નામની
પહેલાં વપરાય છે.
નામકામ=નામ ને
ઠેકાણું

સરનામું=નામ અંતઠેકાણું
ધ્યાનમાં=રમરમમાં
પતો=ઠેકાણું

પાઠ ૨૩.

હમરાવ=અમીર
શિકાર=જનાવરોને તા-
કીને ગોળા મારવી તે
સુલતાન=સુલતાન પા-
દશાહ

અહેસાન=પાઠ

માનું છું=મણું છું

ખોરાક=ખાનાનું
હાજર કરું છું=રજુ
કરું છું
ડોલસુ=ડોલ જેવું નાનું

વાસણ
ભાવથી=હેસથી; ખુ-
શીથી
જાત=કંડો

વિનંતી=નમનનાથી ક-
હેવું તે

ગમીર=કનામી ગમીન
સરકાર તરફથી મળેલું
મામ કે જમીન

સાન=અકલ, સગળ
સંખ્યામાં=વિધે
અંદેશો=શક; વહેન
જાતે=પોતે

કવરખાનાનો=કીમતી
રતનો

ઉપરી=અધિકારી; કરદાર
પલાબ=કિંમત
બંબેરવા=ખોટું સમ-

જવવા

સંવાદ=છુપાઈ

બિખારી=બીખ માગનાર
કર્ષાખોર=અદેખા; ઝેરીલા
સ્થિતિ=હાલત

મેટયો=છાતી સાથે દાખ્યો
પ્રધાન=વજીર

દેશનિકાલ=દેશપાર; દેશ
બહાર કાઢી મૂકવું તે
સાર=માણસની અ-

દની, પડતી જીમ વડે ચાચ
છે જે આપણે નમનનાઈ

વાપરીએ તો સામાનો
ખાર મળવીએ, માટે
કંપો છોડી નમ્ર સ્વભાવ

રાખવો કે જેથી હમરા-
વોના જેવા હાલ ચાલનહિ
પાઠ ૨૪.

પ અ=પાંચ કે વધારેનું
ટોળું

વાર્ણવવાદ=તકરાર
તૂર્ત=તરત

દરખાસ્ત=કચેરી
નાર=માદા

ગણના=ગણતરી, કદર
વલવલે=ટળવળે; વલખા

ખારે

પથ=દૂધ

વજ્રાદાર=વિશ્વાસુ

ધાન=અનાજ; ખાવાનું

તનતોડીને=મથુ વેતર

કરીને

માન=આખર

સેવા=ચાકરી

માનવી=માણસ

છપાડે=છંચકે

ભાર=ભોજને; વજન

મથુખંધી=ભોજને; વજન

મથુખંધી=ભારે; મથુના

માપધી

ભોજન=વજન; તોલ

ખીન=વગર; વિના

તન=ચરીર

નીચક=મીઠું; લૂણ

હલાલ કરું છું=બદ્દો

વાળા આપું છું

હાર=પરાજય; હારવું તે

માલિક=મથુ

રસ્તો કાપું=સુસાફરી કરું

પીઠિ=વાસો; ખરડો

હરહાર=પરવા

માર્ગ કાપવા=રસ્તો ઝોલો

કરવા; અંતર ઝોલું

કરવા

સફર=સાથી મુસાફરી

મુજબ=મારે

જળદ્રવ્ય=પાણીને ખાટે

જીવ લીએ છે=મારી

નાખે છે

દુર=ધાનકી; દયા વગરનો

અંબાડી=દાથીપર માં

ડરાની બેઠક

કરે=નો

દીપે=શોભે; સારો દેખાય

શ્રેષ્ઠ=સાથી સરસ; કિંતમ

પશુ=ચોપગાં જાનવર

સરદારી=કિપરી

ન્યાય=મનસાફ

નિર્દોષી=વંક વગરનો;

નિરપરાધી

તક=જરા નેટ્યો; થોડો

ત્રાસ=ખીક; ભય

તોચ=તોપણ

તલપે છે=તાકે છે; ખારે છે

માંસ=જોસ

કસાપ=ચંડાળ

કર=કાચ

ઠાર ખતું છું=કપાઈ

ખઈ છું

કૂલ=મધો; તમાચ

જોબ=મેળ

અપાર=વેપાર

મડી=મોડો વખત

કરાર=ઝારામ

ખર=મધોડો

ગજ=દાથી

આજ્ઞા=અરેસો; વિશ્વાસ

અચડાય=અકળાય

આજ્ઞાપર અચડાય=અરેસો

સાપર રહે

ખતક=જગત; આલમ;

દુનિયા

કડે=શિક્ષા કરે

પીડતાં=દુઃખ દેતાં

કાપે=ગુસ્સે યાય; રીસે

બરાય

કારતાર=પરમેશ્વર; બ-

નાવનાર

સાર-આપણે પાળેલા
બનાવરો પાસે ગળા
ઉપરાંત કામ કરાવવું
નહિ. અને પેટપુર ખા-
વાનું આપવું.

પાઠ ૨૫.

ગુનો=મસુર
ખોટું=ગુટું
સદ્ગુણી=ભારા ગુણવાળા
કબુલાત=વચન; કરાર;

કરાવ

ધકકા=હડસેલા
તુટી ગયો=ભાગી ગયો
ફાડાબ્યા=કકડા કરાબ્યા
ફાડ્યો=ભાગ્યો
મા=નહિ

બોલ મા=બોલ નહિ

કસર=વાંક; ગુનો

જણે બજાણે=જણતા

બજાણતા

માનવી=કબુલ કરવી

ગુનેમાર=અપરાધી; ક-

સુર કરનાર

નારાજ=નાખુશ

બીક=બો

કદાસ=દીલગીર

સુખેથી=વગર શીકર

હેટું=નીચે

કઠો=રડે

દોષ=વાંક; ગુનો

સંતાડવા=છુપાવવા

ભૂક=ચૂક

મદન કરું=મમનું; વેઠું

નીવડે=નીકળે; થાય

સાર-ગુનો કબુલ

કરવાથી પરમેશ્વર ખુશ

થાય છે અને આપણા

મનને શીકર રહેતી નથી.

પાઠ ૨૬.

સારે નામે=મહુર સ્વરે;

ખાટું અવાજે

ગુણેથી=વળ દીધેલી

ન ચપ=ચેડ્ય

બાળાઓ=છોકરીઓ

હાંસે હાંસે=હમંગથી

ન્ય=કુંવારી છોકરીઓ

સીવણુ=સીવવાનું કામ

રંગબેરંગી=તરતરકતી

રંગના

મળપટા=મળે બાંધવાના

પટા

બેખાં=મોઢે ગણવાના

દિસાખ; મુખમણિત

ધાટ=આપાર

પ્રદર્શન=અંદરથાન;

નમુદાર ચીજો બતાવવા

માટે એક ઠેકાણે

બેગી કરી રાખવી તે

ચિત્રકામ=ચીતરવાનું કામ

તરફીન=મજાગૃહ; લીન;

એક ચિત્ર

ખુખી=મજા

મહેતાજી=અન્યાયાળાની

વડી સ્ત્રી શિક્ષક

ગુણી=ગુણવાન

શિક્ષકો=આસિપટો

વતે=ચાલે

સલાહસંપ=એક વિચાર;

મળી સમજાને ચાલવું

તે

શિક્ષણુ=શીખવવાનું કામ

સાર-છોકરીઓને

બહુવવાથી તેમની અ
કલ ખીસે છે. માટે
દોડીએને બહુવવી
જોઈએ.

પાઠ ૨૭.

ઉપયોગ=અપ

સંઘ=સંઘરો; એકું
કરવું તે

કડીકત=પ્ર્યાન; વિરતા-
રી કહેવું તે

કરકત=અડચણ

પ્રવ્ય=પૈસા

સંઘરો=સંઘ

કુદરતનું=કર્મરી શક્તિનું

અવશેષકન=વારીએવું તે;

બારીક તપાસ

રાત્રધાની=રાત્રિ જે શ

હેરમાં રહેતા હોય તે

શહેર; રાત્રીમાંથી શહેર

કમારતો=ઉંચી બાંધણી

ના ધરો

કિલ્લો=ગઢ

રચના=ચનાવટ; ગોઠવણ

બાંધણી=બાંધકામ

ખાણો=ખનાજ બરી

મૂકવા માટે જમીનમ

જે ખાડા ખોદેલા તે

જન=જીવાર

ખાનગી=પોતાની

મળી=સહી; જીવાત પતી

કુરો=રેતી; એક જાત

નો પેચો પથર

ખડ=ધાસ

ગંજી=ઢગસો

અમત્યની=જરૂરી

આમમાદી=દેવતા અને

પાણીના ભગથી (વરા

ળથી) ચાલતી ગાડી

સાતન=વસ્તુઓ

પુષ્કળ=બહુ; અડ

દાણા=ખનાજ

નાણું=પૈસા

અચારનવાર=વારાકરતી

સંધાન=મેળાપ

સાર—પૈસા બચા

વ્યય હોય તે ધડપણના

વખતમાં તથા આજીવ

ના વખતમાં ખૂબ સાચો

છે માટે દરેક માણસે

પૈસાનો સંચય કરવો

જોઈએ. “વચ્ચત બને

પસો નકામો ગુમા-

વવો નહિ.

પાઠ ૨૮.

પગ્ન=મુમાકર લોકોને

અત પાણી પાવાનું

ઠંકણ

વારાકરતી=એકપણી એક

કઠિઆરા=લાકડા કાડ-

નાર; લાકડા કાપીને

વેચનાર (દીલેહ)

મર્મદા=દાનમાં આપી

મનોહર=મનને ખુશ કરે-

એવું

વળેલો=વળગેલો

ખરો તડકો=સખત તાપ

વિસામો=આરામ

દસમો ભાગ=દસ ભાગ-

મતિ એક ભાગ

આર્શિવાદ=આશિષ

ટાળવામાં=મટાડવામાં;

દૂર કરવામાં

શીતળ=ટાટી

સાર.—જે કાંઈ માવવું તેમાંથી થોડા ભાગ પગ ધર્મના કામમાં અચર્યો. “ધર્મે જય અને પાપે ક્ષય.”

પાઠ ૨૯.

નકામા=કોકટના

ઉઘમે=ધંધે

વળગ્યો=જાગ્યો; ખાક્યો

શેખરલી=ખોટા વિચાર

કરનાર

તરંમ=ખોટા વિચાર

તરંમ=મનસૂચો; વિચાર

તરં ઉઠાવે=મનસૂચા કર

પાર=છેડો; અંત

ઠરાવી=નકા કરી

ઘાડવે=ધી બરવાનું

માટીનું વાસણ

ધું=જાવી=હલાવી

કપડો=ચુનાના બદલામ

કડવા જીવંદ કહેવા તે

ધર જાગ્યું=ધરખાર વગરનો થઈ ગયો

માળી નાખ્યા=ચુમાળ્યા

માફક=પેટે

ચેતવ્યો=સમજાવ્યો

સાર.—આપણા ધર્મ

માં સંબંધીજ વિચારો

કરવા એકદમ પૈમાદા

યજી જવાનો નિશ્ચય

કરવો નહિ.

પાઠ ૩૦.

કડાવવા=ચલાવવા

બક=તકન

કરીથી કરો=ખીજવાર

કરો. મનસૂચી કરકામ

સાર કામ પુરું ન

થાય ત્યાં સુધી કરી

કરીને કરવું.

પતંમ=મનકવા

ચડાવવા=કડાવવા

સપાટા=જપાટા

ગોથું ખાઈ=હાથે ચક

કાયર થવું=કંટાળવું

પ્રયાસ=જબજાબશ

આસમાન=આકાશ

ટપકો=ડાહ

વીંટવા=લપેટવા

સાર.

શર કરેલું કામ પુરું

ન કરીએ તો કરેલી

મહેનત નકામી જાય.

અને લોકમાં મજાક થાય.

માટે હરકાષ્ટ કામનો

આરંભ કરતાં પહેલાં

વિચાર કરવો કે એ

કરવું વાજખી છે કે

નહિ અને વાજખી લાગે

તોજ આરંભ કરવો;

અને આરંભ કર્યો તો

તે કામ પુરું કરવુંજ;

વચેથી અધુરું મુકી

ઢોડી દેવું નહિ જે

માણસ આ પ્રમાણે

કરતો નથી તે બાંધો

કહેવાય છે.

પાઠ ૩૧.

ડાલે=હાલે

તરુવર=મોટું ઝાડ

ઝુલાવે=હિંચોળે; હલાવે

પાન=પાંદડાં; પાતરા

ધ્યાન=માયન

ધ્યાન ધરતાં=ઈશ્વરને પો-

તાના મનમાં આણતાં

કલોલ=ચેતનાળ; આ-

નંદ; મળ

સાથ=સાથે

પડદો=આંતરો

ખોલે=ઉઘાડો કરે

ચૂસે છે=શોષે છે

ફૂલરસ=ફૂલમાંનો રસ

ધાટે=ઓવારે; કિનારે

જળધાટે=નદી કે તળાવ

કાંડે

નિજ=પોતાની

વાટે=રસ્તે

પોટે=ઘૂંચે

માળ=માળામાં

જપતાં=કરીને ખેસતાં

મળરક્ત=સવારે; પરાંટીએ

ધાય=હોડે

વનફળ=વનમાંના ફળ

ઝૂલે=હાલે

ભણી બાતના=સારી

તરેહના

ધિધિધિ=જુડી જુડી

દીનાનાથ=મરીયનો ધ-

ણી; પરમેશ્વર

મધુરો=મીઠો

ધરી=રાખી

નિર્મળ=ચોક્કસ; મેલ

વગરનું

કરે=નિરાંતે ખેસે

ભણી બાતે=સારી રીતે

હઠાવી=હરાવી; હંકારી

હઠાવી દીએ=હરાવે

મેળવાય છે=પેદા કરાય છે

રાજ અધિકાર=રાજસત્તા

વશ્ન=તામે

વિપત્તિ=દુઃખ; આફત

વેરાય જાય=જતા રહે

કામધેનુ=મધ્મછેલું આપ-

નારી ગાય

ચિંતયા=ધાર્યા

અપાર=અણખ

પમાય છે=મેળવાય છે;

પેદા કરાય છે

સાર-ઉદોગી માણ

સને કંઈ પણ અપદે

નથી ઉઘમ કરવાથી જે

ખેંદએ તે મળે છે, માટે

ઉઘમ કરવો.

પાક કર.

સેવા=ચાકરી

વંશપરંપરા=છોકરાંના

છોકરાં; પેઢીપર પેઢી

નાનપણથી=અયપણથી

મન્નતા=ચાહતા

મરોસો=વિશ્વાસ

મહેનત=મજૂરી

મદકામાં=સાટામાં

ભોગવટો=વાપર

સાંતી=હળ

લાડ=વહાલ

ઉછરેલો=મોટેા થએલો

ધ્યાન=ચિત્ત; મન

સાંતીની જમીન=ખેડવા

લાયક ભોય

ઈંચા પ્રકારની=તારો પાક

ઉતરે એવી; ફળદ્રુપ;

રસાળ

પ્રકાર=એક જાત

સાચી=મદદમાર; ખેતીને

ખાટે રાખેલો નોકર

પ્રકાર=રીત

લિંગો=મહેનતુ

પુંછ=દોહત

અર્થ=મતલબ; સાર

ડહેલી=મોટાદરવાખવાળા

ધરતું ભોંયતળીઉં

મેલ=મેલ; વરસાદ

નજર=તપાસ; દેખરેખ

ખાતરી=ખરાસો; પતીલ

સાર=આપણા કામ

નો ખરાસો નોકરપર રા-

ખવો નહિ. પણ નોકરો

કામ કરે છે કે નહિ તેની

તપાસ રાખવી

પાઠ ૩૩.

પિંડાવ=દુઃખી થાય

નિરાગી=રાગ વગરના

સુધરતી=સ્વચ્છ થતી

ભિનાચ=ભેજ

મેલું=મંદુ

મંદુ=ગોળું

ચકલી=સકાવો; પિતૃજ

કે સોદાની પેચવાળી

વાંછી નળી

ઠાડીએ તાવ=મહેરીઆ;

નકારી હવાને લીધે જે

તાવ આવે છે તે

ખેનપણી=સહીઅર, સખી

પગ મૂકવાનું=આવવાનું

મન=ઈચ્છા; મરજી

મંદવાડ=રાગ; ખિમારી

મંદકી=મંદવાડ

મૂળ=ખી; બીયા

જંતુ=જીવડાં

પાકે છે=પેદા થાય છે

પુણ્યોગ્યરથી=પુણ્ય-

માંથી

વાળી નાંખીએ=સાફ ક-

થાસ=દમ

[રીએ

વડે=થી

પુલ્લા=કપાડાં

ખીજ=નળી

નાથ પામે રે=જતા રહે છે

ઠાળી=રેડી

ખરે છે=ઉતરે છે

ઝીણ તાવ=હાડનો તાવ

(એ તારથી શક્તિ થ-

લીજ એકી થાય છે)

લકવો=એક જાતનો રાગ

(એથી શરીરનો કાઠ

ભાગ જુડો પડી જાય છે)

જાજર=સંડાસ

મેરી=તીક; ગઠર

ઝાડીઝુડી=ઝાડીઅપડી

દૂર્ગંધ=ખરામ વાસ

તદન=ખિલકુલ

ખુલ્લી રીતે=સમજ પડે

એવી રીતે

સાર-ધર, વાડા વગેરે

દરેક ચીજ એકખી રાખવી

પાઠ ૩૪.

અણુસમજી=વગર વિચા-

રના; મુખ

શોક=દીલગીરી

રાવ=નિશ્ચય

દીયા=સારા

પ્રાણુ=જીવ

વૃદ્ધ=ધરડાં

પાટવીપુત્ર=મોટો છોકરો

નિશ્ચય=ઠરાવ

સમાચાર=ખબર

અદેખાઇ=ઝેર
 હથાપશે=લોપશે; બંગ
 કરશે; ફેરવશે
 સંદેહ=શક; વહેમ
 વરદાન=મંજિલું આપવું તે
 બેણાં=માગતાં
 વનવાસ=જંગલમાં
 રહેવું તે
 હા=હા; જા; ગમત
 ધિક્કાર=તિરસ્કાર
 દેહ મુક્યો=ખરણ પામ્યા
 સાર—"સોખત તેવી
 અસર" હંમેશાં સારાની
 સોખત કરવી. કામ કરતાં
 પહેલાં શું આવશે, એ
 બાબતનો વિચાર કરવો
 કે જેથી પાછળથી પ-
 રતાવું પડે નહિ.
 પાઠ ઉપ.
 ઝખકારા=અમકારા
 દરકાર=પરવા
 સ્થિર=હાલ્યા વગર
 ખેલ=રમત
 કસરત=શરીર કમવું તે

ગુજરાન=ચૂખરા; પોપણ
 ટોળું=જથો
 હાથ=ખે વેત જોટલી
 લંખાઇ
 ધરી=પકડી; ઝાલી
 સરજાઇ=પીપી
 નટ=ઝીવગેરનો વેપલમ
 ધણા ખેલ કરનાર
 ખંગકસત=શરીરની કે-
 ણવણી
 મુકાંટ=ગોલાંટ
 ચક્રચક્ર=ગોળગોળ
 ચમકે છે=જળકે છે
 શાખાશ્વ=વન્ય
 જીવની દરકાર કરતા ન-
 થી=મોતની ખીક રા-
 ખતા નથી
 સફાઇ=ચાલાકી
 અમતારવાળા=અસરત
 પમાડે એવા
 નજરખંધી=જાદુથી જો-
 નારની આંખને બૂલા-
 વવામાં નાંખવી તે
 ખુખીદાર=વખાણવા લા-

મક; અમતારી
 સાર=ખંગકસરતથી
 શરીર કસાય છે, માટે
 નાનપણથી કસરત કર-
 વાની ટેવ રાખવી.
 ઝીંબ ઝટુ=વૈશાખ અને
 જોડ મહીનો
 કોકિલા=કોયલ
 દીપેશોબે
 મોર=આંખા આમલીના
 ફૂલ
 મહિમાય=મોટાઇ
 નીરખી=જોઈ
 શીતળ=કંડી
 ટફા=કાલાકાલા ખેલ
 તપતી=ગરમ થતી
 ધરતી=જમીન
 મુગંધી=સારી વાસ
 વસંત=વસંતઋતુ; શુ-
 લાઇ અને આગષ્ટ માસ
 બમતી=રખડતી
 ફળી=પાકી
 લલચાય=લોભાય
 જનો=માણસો

બલી=જોષ
 બલી=સારી
 બલી લીલી=લીલીકમ
 અતિ=ધણી
 જાખ=જાડપર પાકીને
 નીચે પડે તે કરી
 રસદાર=ધણી રસવાળી
 સુકેસરી=સારા કેસરીઆ
 રંગની
 ચિત્ત=મન
 ઠરતી=ખેંચતી
 ઠરતી=રહેતી
 દીલમાં ઠરતી=યાદ રહેતી
 પ્રવેશ કરીને=આવીને
 ઉકળાટ=ગભરામણ
 ધરે છે=કરે છે
 વનેવન=જંગલે જંગલ
 આત્ર=કેરી
 આત્રતરુ=આમો
 વાસ કરે છું=રહું છું
 ચિત્ત હરે છું=મન
 ખેંચું છું
 શ્યામ=કાળા
 પરખાઈ=ઓળખાઈ

કામળજનાનુક
 કંદ=સાદ
 સંગીત=ગાયન
 સુર=અવાજ
 ગજવું=ગજવી મૂકું
 મધુરો=સારો
 રૂપેરી=રૂપાના જેવો સફેદ
 કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
 દુલેલ=ખીલેલી
 અંગમાં=કરીરમાં
 વેલમાં=વેલામાં
 અનેક=ધણી
 પાંખડી=ફૂલની પાંદડી
 પ્રસારી=ફેલાવી
 ઝારીરૂપ=ઝારીના જેવો
 પ્રફુલ્લ=ખીલેલો
 યીખને બાળ=ચીખની
 શરૂઆત
 કોઠિલ=મધુર
 ભારી=ધણી
 બટમોગરો=એક જાતનો
 સુર્ગધીદાર મોટો મોગરો
 રસીલી=મજા આપનારી
 પાઠ ૬૭,

શરૂ કરું અમારું
 બીલ=જંગલમાં રહેનારી
 અનાય જાત
 ઉપજવે=પેદા કરે
 મદમ=ગોરા લોકની સ્ત્રી
 પાદરી=પ્રિસ્તી ધર્મીનો
 બોધ કરનાર
 બોધ=ઉપદેશ
 દેવળ=દહેરું
 કુશળ=હોશિયાર
 કાટપુણી=પાંચકામમાં
 ઉપયોગી લાકડાનું કે
 લોહાનું એક ઓળર
 (એનો ઘાટ કાટપુણી
 જેવો હોય છે માટે
 કાટપુણી કહેવાય છે)
 વખત ન લગાડ=દીલ
 નહિ કર
 ઓળરો=હથિયારો
 પોકારવા=ખૂબ પાડવા
 સાર=અભણ માણસ
 મણેલાને બહુગર જેવો
 સમજે છે. તેથી હંમેશાં
 તેને તાંબે રહે છે; માટે

દરેક માણસે વિદ્યા મે-
ળવવાને પ્રયત્ન કરવો.

ભાગ ૨.

પાઠ ૩૮.

બહાદુરી=જોરાવર
વહેણ=પાણીનું વહેવું તે;
પ્રવાહ

ખંડેર=ભાંગેલી ધમારતો
હજી=હાજી સુધી

ચીરે=ફાડે

નસુના=નકલ

ભાટ=કવિતા બનાવી ખરા

ખોટા વખાણ કરનારી

એક જાત

પારડી=સુરત જિલ્લામાં

કરખો છે

ઝોળાંબી=વટાવી

વલસાડ=સુરત જિલ્લામાં

કરખો છે

સપાટ=સરખી

ટોચ=ઉપરો ભાગ; મથાળું

શિખર=ટોચ

સુરકેલ=અધરું

બહાવ સીધો હતો=ચક્ર

વાનું સીધું હતું

કુંડ=ખાંધી બાંધેલો ઝરો

ચુરબ=કિલ્લાનો હવો

ગોળ પહોળો ભાગ

પ્રવાહ=રેલો; વહેણ

તળેટી=પર્વતના મૂળ

આગળની જગા

ખીણ=એ પહાડ વચ્ચેની

જગા

હાર=ઝોળા

પમથી=પગે ચાલતાં પ-

ડેલો રસ્તો

રમણીય=મનોહર; સુંદર

સપાટાખંધ=જલદી

નકશો=ગામ, દેશ કે શ-

હેરનો ચિત્રેશો નસુનો

આકૃતિ=ઘાટ; આકાર

સાર=અવલોકન ક-

રવું અને પછી તેવો ઘાટ

બનાવવો કે જોઈ જોએલું

ખરાબર ધ્યાનમાં રહે.

પાઠ ૩૯.

ભોડા=ઝાડપાન વગરના

બેખડો=પાટર કે માટીના

ખોટા ટેકરા

દેવકી હિનાઇ=સુરત જિ-

લ્લામાં વાંસદાની પાસે

હિના પાણીનો કુંડ છે

તે ગામ

દેવસ્થાન=દહેરું; દેવળ

સારી=જળદ્રુપ; રસાળ

પડ=પોપડો

ઉપસી=ટુલી; હંચી ચક્ર

પીગળેલો=ગરમીથી પ્રવા-

હીરપ ચએલો

ઉપસેલો=હંચો આવેલો

ઉપયોગી=જરૂરનું

સાર=આ પાઠથી કુ-

દરતનું જ્ઞાન ચાય છે.

પાઠ ૪૦.

ધોધ=હંચેથી જોસખંધ

પમતું પાણી

ધસડી=તાણી

સરિતા=નદી

તરુ=ઝાડ, વૃક્ષ

ચરતાં=ધાસ ખાતાં

મેળાપ=મુલાકાત

વહેળો=જાનાની નદી

ખડક=પાણીમાંના ટેકરા

અમકાર=અમકારા

પચી જાય છે=નીચે ઉતરી જાય છે; સમાધ

જાય છે

કલિત=અળ

ફરફર=ખારીક ટીપા

મુખ=નદી દરીઆને મળે

છે તે જગા

મેટ=ચારે બાજુ પાણી

ને વચમાં જમીન હોય તે

નીર=જળથી

તીર=કાંઠે

ચિત્રાવિચિત્ર=જનતજનત-

ના; તરેહ તરેહના

કિનારે=કાંઠે

નિશ્ચય=નક્કી

ચિછાણીએ=સમજીએ

ખાંડ ૪૧.

ખલાસી=વહાણુ હાંકવાનો

ધંધો કરનાર

બહોળો=ધણો મોટો

ખાર=ખારો

ખરતીઓટ=નદી ખાડી

કે દરોઆમાંના પાણીનું

ચઢવું તે ભરતી: ને

હતરી જવું ને ઝોટ

મોળાં=છોળો

કાકાઓ } દરીઆમાં પ્રા-

કંખલા } =છીઓને ર

છાપો } હવાનાં ધર.

ખાંડ ૪૨.

હજીરો=તાપી નદીના મુ-

ખ આગળ હવા ખા-

વાની જગા છે.

મછનો=નાની હોડી

ભૂગોળ=પૃથ્વીનાં ગોળા

ભૂગોળવિદ્યા=પૃથ્વીના

ગોળા વિષેની વિદ્યા

ટંડેલ=વહાણુનો મુખ્ય

ખલાસી

માહીતી=ખબર

પુતી=જોડાએ તેવી

મગીઆ=મગ જેટલી

નાની

નિશાની=એધાણી

ભૂચિર=જમીનની અણ

કાખી વધીને દરીઆમાં

ગએલી હોય તે

ધુસે છે=પેસે છે

અખાત=સમુદ્રનો ફાટો

લાખો વધીને જમીનમાં

ગએલો હોય તે

હપસાગર=પહોળા મેનો

અખાત

કાપ=પાણીમાં ધસડાઇ

આવેલો કાદવકચરો;

ચગુ

ખાંડે છે=ફરે છે

દીપકલ્પ=જેની ત્રણે બા-

જુએ પાણી ને એક

બાજુ જમીન હોય તે

કિયા=કામ

સામુદ્રધુની=એ મોટા પા-

ણીના કામને સાધનારો

પાણીનો નાનો ભાગ

ખાંડ ૪૩.

કારીગર=સુધાર, લુહાર,

કુંભાર, વણુકર વગેરે

કામ કરનાર

વાટ=પેડાપર ચઢાવેલો

લોખંડનો ખાટો

તાણાવાણા=વણવાની
 સાળપર જે હાથ દોરા
 રાખવામાં આવે છે તે
 તાણો, અને આડા દોરા
 રાખવામાં આવે છે તે
 વાણો
 દેસાઈ=ગંગીરદાર; વત-
 નવાણો
 વસવાયા=સુથાર; છઠાર
 વજેરે ગામની વસ્તીનું
 કામ કરનાર લોક
 આરા=પૈંડાની વચમાંના
 ફરતાં લાકડાના કકડા
 વાંસલો=સુથારનું લાકડા
 ધડવાનું ઝોળર
 ટકાવિ=મજબુત
 ધમણ=વા ડુંકવાનો
 સંચો [ગારી
 તણુખા=સળગતી ચણ-
 ચોપાસ=ચારે બાજુ
 સળગડ=સખત
 માકડો=લાકડાના પૈડા
 જેવું ડુંભારનું ઝોળર
 લોહા=લથકા

કેસ=ગાઉ
 ફાળકો=કામડીના જે ધા-
 ટપર કાંતેલું સુતર વી-
 ઠાળવામાં આવે છે તે
 વાંતણા=તાર
 ખાદી=દોરી
 ખોળાઉં=ગોઠડાનું કપડું
 જનજનમ=પાથરવાનું રં-
 ગીત ગિજાનું
 પાઠ ૪૪.
 ગામ=જેમાં થોડાં ફળાંચાં
 ને થોડાં ધર હોય તે
 ચહેર=જેમાં હોખંધ ને
 હારખંધ ધર હોય અને
 સારાં સારાં બજાર હોય તે
 છુટ્ટી=રજા
 ગિલ્લીદંડા=મોઢ દંડો
 દંડો=ગિલ્લી હાથવવાની
 એક હાથની લાકડી
 તાલુકો=પરગણું
 વળવાનો=ફરવાનો
 દહાડો વળવાનો=ફાયદો
 થવાનો
 રોળ=કચરો ઉપર ખા-

થેલાં મકાન
 મસીદ=નિમાજ પઢવાનું
 ઠેકાણું
 કાતરકામ=પત્થર કે લાક-
 ડામાં કાતરેલું ચિત્રકામ
 ટપાલ ઝોફિસ=પોષ્ટ
 ઝોફિસ
 બજાર=હાટ
 કારીગરી=કીસખ; બ-
 નાવટ; હુજર
 વરાળખંત=વરાળના જા-
 રથી ચાલતો સંચો
 પાઠ ૪૫.
 કારકુન=લખવાનું કામ
 કરનાર
 ખૂટતા=જોડતા
 નાયક=સિપાઈની ટાળીનો
 ઉપરી
 રસીદ=પહેોય; પાવતી
 કાચળી=થેલી
 છરી=શીતળા કાઢવાનું
 ઝોળર
 કાચતો=કાણુ પાડી ચેપ
 મૂકતો

ચેપ=પર; રસી
 પગાર=દરમિયો
 કચેરી=ઓફિસ
 મુખી=તલાટી
 તમાવી=સરકારે ખેડૂતને
 વ્યાજે ધીરેલાં નાણાં
 મહેસુલ=જમીન ખેડવા
 બદલ સરકારને ભરવાના
 રૂપિયા; જમીન વેરો
 હલ=સીમા; મર્યાદા
 ફેરબી કારકુન=તાલુકાના
 ગામોની સીમમાં ફર
 નાર કારકુન
 હવાડો=કુવા નજીક દો-
 રને પાણી પીવાને માટે
 બાંધેલો કુંડ
 દૂરસ્ત કરાવવું=બાંહેલું
 સમરાવવું
 ઝોવરસીયર=આંધકામ
 ખાતાનો અમલદાર
 ફોજદાર=તાલુકાના પો-
 લીસનો ઉપરી
 મુકદ્દરમો=કેસ
 સાક્ષી=જુજાની

અવલકારકુન=મામલત-
 દારના હાથ નીચેનો
 પહેલો કારકુન (ચડી-
 કલાસ માણ્ટ્રેટ)
 જમાદાર=ખેતરનું ગેટનો
 ઉપરી
 રજુ=દાખલ
 સખતી=જેર જુલમ
 તજોર=તિજોરીનો
 ઉપરી
 શરાફ=રૂપિયા લેવા આ-
 પવાનું કામ કરનાર
 નોંધવાનું=લખવાનું
 ખત=દસ્તાવેજ; લેખ
 હવાલદાર=પોલીસ પટેલ
 ના હાથ નીચેનો હલકા
 પગારનો સિપાઈ
 હવાખાનું=ઈસ્પતાલ
 શીતળા=સૈયક; કાકા
 બળીઆ
 પાઠ ઠડ.
 પ્રાંત=પણા જિલ્લા; એજ.
 નિસ અને સંરચાન
 મળી થયેલો બાગ

જલ્લો=પણા તાલુકા
 મળી થયેલો કલેક્ટરના
 તાખાનો ખાલસા મુલક
 તાલુકાનાં બધાં ગામ મળી
 ને થયેલો બાગ
 વિભાગ=મામનો બાગ
 કલેક્ટર=જિલ્લાનો મુખ્ય
 ઉપરી; જિલ્લાનો સુબે-
 અમલદારો=અધિકા-
 રીઓ
 દેખરેખ=તપાસ
 ઈન્જનેર=આંધકામ ખા-
 તાનો વડો
 મુલતવી રાખવું=થોડા
 વખત સુધી નાંદિ વસુલ
 કરવું તે
 મામલતદાર=તાલુકાની
 જમાખંધી વસુલ કરનાર
 અમલદાર
 સંમતિ=મંજૂરી; પર-
 વાનગી
 વહીવટ=કારભાર
 સુખાકારી=આરામતા
 કન્ડરપેક્ટર=તપાસણી

કરનાર અમલદાર
મુન્સફ=સખજી
કમિશનર=વિભાગનો
હમરી અમલદાર;
લેશ્વરેશુ=લેવું દેવું
પાઠ ૪૭.

તીડ=અનાજ ખાઈ જ-
નાર એક જાતનું પક્ષી
પાક=મોજ
ડેપુટી=મદદનીશ
આશા=હિમેદ
બલામણુ=સિંહારસ
હાલ=હમણાં
શોધવા=તબવીજ કરવા
નિરાશ=નાહિમેદ
પરીક્ષા=તપાસ
ખીના=ખાખત; હકીકત
રેલ=પૂર
પરવાનગી=છુટ; રજા
હથિયાર=મંદુક; તરવાર
વગેરે
છુટ=રજા; પરવાનગી
ક-યાશાળા=છેકરીઓની
નિશાળ

નાસાયક=નહિ ચાલેએવો
ખુન=મારી નાખવું તે;
ધાત
જુઆની=સાક્ષીએ કહેલા
બોલ

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૮.

નાળું=પાણી જવાનું
ગરનાળું
મૂળવનદી જે ડેકાણેથી
નીકળે છે તે જગા
ડહોળું=કાઢવવાળું
ચિકાર=એક કાઠે ભરપૂર
જરણુ=જમીનમાંથી પુટ-
તી પાણીની સેરો
બરફ=ટાઢથી ઠરી ગયેલું
પાણી
ઠરી=જમી; બંધાઈ
ચીજને=ઠરીને
ધટ=જાડો
કરચો=ઝીણા કટકો
હિમ=હાર
બાફ=વરાળ
કિરણુ=સીધી લીટીમાં

પડતો પ્રકાશ
ટીપાંફોરાં
ઝાકળ=કંડીના જોરથી
પડતું પ્રાણી; હીમ
અટકીએ=થોબીએ
પાઠ ૪૯.

દેવતા=અગ્નિ
ચક્રમક=એક જાતનો
પથર
વા નાખીએ=વીંઝીએ
મીથુજતી=મીથુ સાથની
વાટ
ઠરી જાય=હોલવાઈ
શુંગળાઈ=રંધાઈ
અંગારા=સળગતા કોમલા
ડુંકણી=દેવતા ડુંકવાની
વાસની શુંગળી
ગતિ=હીલચાલ
તાળે=ચોક્કો
જોત=અળતું; બડકો
દવ=જંગલમાં લાગેલી
આગ
પાઠ ૫૦.

નિહાઈ=મળ્યા પ્રકાર્ય

કંટાળતો=કાચર થતો

પુષ્કળ=ધણું

સ્વચ્છ=ચોક્કસું

તાળ=તરવના

કચ્છી=રજકચ્છ

ઢગલા=ઢગ

મીઠું=લૂણ; નીકમ

બેસ્વાદ=સ્વાદ વગરની

આરોગ્યતા=સુખાકારી

આરીઆ=ચીબડાના

કકડાને મીઠાના પાણી

માં બોળી સુકવી બ-

નાવેલા તે

જીવ=જીવતા

અગર=મીઠું પાકે તે જામ

જીઆળ=પાણીનું ચ-

ઢવું; બરતી

તરી આવે છે=ઉપર

આવે છે. [જાત

સિંધવ=મીઠાની એક

જાથાપંથ=ધણુંજ

દેસાવર=પરદેસ

બોળી=પીકી

માંબરી બાજ=હાંસરી

લઈ; એકઠી કરી

સાર=માણસને પહેલે

નંબરે હવાની; ખીજે

નંબરે પાણીની, ત્રીજે

નંબરે ખોરાકની, અને

ચોથે નંબરે મીઠાની જ-

રૂર છે. મીઠું સ્વાદમા

ખાઈ છે છતાં મીઠું ક-

હેવાનું કારણ એ કે તે

ખોરાકને સ્વાદવાળો

બનાવે છે.

પાઠ પર.

મૂળરંગ=પ્રથમનો રંગ

આંચ=જાળ

ધરી=પકડી

ગજરો=ફૂલનો માથામાં

ધાલવાતો તોરો

ઉડાવવા=બદલવા

ગંધક=પીળા રંગની ઝટ

બાળી જાય એવી વસ્તુ

મતલબ=મનજી

ખાસ=ખસુસ. જરૂર

બરડ=ઝટ બાગે એવી

સુરેસુરા=સુકેસુકા

બડકો=બજારનું

વિરમચ=નવાઈ

જાળ=આંચ

જાણું=પીકું; તેજ

વગરનું

સાર=ગંધકમાં રંગ

ઉડાવવાનો ખાસ યુક્તિ છે.

પાઠ પર.

ફટકડી=એક જાતની પુ-

રા સ્વાદની વસ્તુ

પાસા=ખાણુ

હાર=કઠિ

પહેલદાર=પહેલવાળી;

પાસાવાળી

રોખ=ઝરણ; ધચ્છા

કાના=કોરણો

ખરબચડી=ખાડા ખ-

બોચીઆં વાળી

કીમતી=મૂલ્યવાન

જુમ્મર=કાચનું કે ધાતુ-

નું કાંડ

અજાણી=પટકડી; પછાડી

અકીક=રંગીન ચળકતા

પત્થરની એક જાત

ખવેરાત=હીરા માણેક
 વગેરે રત્ન
 લોહક=ભટકણ
 પાઠ પઠ.
 કાઠાળી=જમીન ખોદ-
 વાનું ઓળર
 સમી=દુરસ્ત
 ભટ્ટી=ધાતુ પીગળાવાનો
 ચુલો
 પાનું=ફળ
 ઓરણ=લુહાર સોની વ-
 ગેરે જેનાપર મૂકી
 ટીપે છે તે ઓળર
 ટીપીને=ધડીને
 સીધું=પાસરું
 નળીઓ=ભુંગળીઓ
 કથરોટ=લોખંડ કે લાક-
 ડાની થાળ
 ખીંટીઓ=ખુંટીઓ
 પોલાદ=ખરું લોહું
 ચપ્પુ=ધટાદાર છરી
 ધડતર=ધડીને બનાવેલું
 રવેશ=માળનો ઝુલતો
 ભાગ; જોખ

ધા કર=ટીપ
 કરવત=લાકડા વહેરવાનું
 દાથિઆર
 રત્ન=પેચવાળો ખીલો
 કાનસ=રેતરડી
 નક્ક=સંગીત
 પાધર=ખદારોખદાર
 પાઠ પઠ.
 ઈંદ્રિય=શરીરના જે ભાગ
 વડે કામ અથવા ભા-
 ન થાય છે તે. (જેમ
 કે આંખ, કાન, નાક,
 જીભ, ચામડી, હાથ,
 પગ, ઝોં, ગુદા, ઉપરથ)
 મુખ્ય=મોટા
 સોપારીનાં ઝાડ=સો-
 પારણ
 ચોંટી=વળગી, બાઝી
 શોષી=ચુસી
 એકાદું=એક
 ઉત્પન્ન=પેદા
 અંગ=ભાગ; અવયવ
 અગત્ય=જરૂરનું
 છિદ્રો=કાણાં

ખ્યાલ=અટકળ; ધારણા
 બારીક=સૂક્ષ્મ; ઝીણાં
 સાર-ઝાડના મુખ્ય
 છ અંગ છે. મૂળ, થડ,
 પાંડલ કૂળ, ફળ, ખી,
 પહેલાં ત્રણ ઝાડને જીવા
 ડનાર અંગો છે.
 પાઠ પપ.

ચીકણું=ચીકસવાળું
 તાડી=ખાટો નીરો; ખ
 જુરી કે તાડનો રસ
 હલોવી=વલોવી
 સીસાપેન=પેનસીસ
 ધટ=ધડું
 છેદ=કાણું; વેદ
 ગુંદર=ઝાડનો ચીકણો રસ
 ઝરપે છે=ધીરે ધીરે વહે છે
 આરપાર=આજુબાજુથી
 પેલી બાજુ
 નીરો=ખજુરી વગેરેનો
 તરતનો ઝરેલો રસ
 થોર=થુવેરીઓ; કાઠાનું
 ઝાડ
 ખરસાણી=ધુવેરની એક

જાત
 આંકડો=એક જાતનું
 કાડ(એના ફૂલ હતુમાન
 ને ચઢે છે)
 ઉપવાસ=બ્રૂખ્યા રહેવું તે
 સાપુચાખા=વાંસીઆ
 ચોખા
 છાલ=છોડા; આમડો
 રેસા=તંતુ; તાર
 ગળણી=ગાળવાનું ત્રીણ
 કાણાવાળું વાસણ
 હલકા=જલદી પચે એવા
 પાઠ પદ
 સુખળા=ફૂંડા કે કંઠીની
 આળુએ સોમા જેવું
 હોય છે તે
 મુલક=દેશ
 ખરછટ=કઠણ ને ખર-
 બચડું લાજે એવું
 ખાંદે=ગરમ પાણીમાં
 પકવે
 હવાભો=તારની ચાળણી
 ચાળણુ=ચાળતા બાકી
 રહેલો ભાગ; યુક્ત

આચો=ચઢીને ખાટું
 ચએલું ખીર
 લેપરી=પટ્ટી
 શુમારે=આસરે
 કુંડી=નાતું કુંડું
 ઉંબી=ધડની કંઠી
 પોટીસ=શુભડા વગેરે
 દરદ પકવવા માટે ઘઉં
 અળસી વગેરેના લોટની
 ખાશીને લુગદી કરવામાં
 આવે છે તે
 ખાચ=ખોબણ
 દાઉડખાની=પીળા પોચા
 હુંસો=ટુંકા પલ્લુ બરાઉ
 વાળુઓ=ત્રીણ કાળાશ
 પકતા
 પોટા=ધોળો હુંમસો
 ફાટ=ભાગ
 પ્રહિદારક=જોર આપનાર
 થુલું=ભુસું; ચાળણ
 ઝાટકીએ=ઉપણીએ
 રવો=ત્રીણ દાખાદાર લોટ
 જખમ=ખા
 કાર-અનાજની પ.

રીક્ષા તથા તેનો ઉપયોગ
 સમગ્રય છે.
 પાઠ પઢ
 બગીચો=બાગ
 ઘડી=વચલી નસ
 સાંકડું=નાતું
 ગંજી=રમવાના પાનાં
 માફક=પેટે
 કમળ=તળાવમાં ચતું
 એક જાતનું ફૂલ
 જથાખંધ=સાપડું
 દાંતા=અણીવાળી કોર
 ગુલમોર=એક જાતનું
 ફૂલનું ઝાડ
 કળી=વગર ખીલેલું ફૂલ
 ચુંટી=તોડી
 થોકડો=જથો; જુડો
 અળવી=અળુના પાંતરા
 કુંવાર=કુંવારનો છોડ
 અગરયાંઓ=અગથીઆ
 નું ઝાડ
 પાઠ પદ
 પતગીઉં=એક જાતની
 સુંદર પાંખવાળો પ્રાણી

જીવન=નનાં જીવન	સમગ્રી=સમગ્રાના આકા.	સાર=સાર જે પ્રાં
પારખ્ય=ખપ્યુ	રતું મોટું પ્રાણી	હીઓ બનાવ્યા તે આ-
ખૂબસુરત=દેખાદેખ	ચીર=કારો	પણ સુખને માટે જ બ-
ખીલકુલ=સમુજગી	કરાંડી=સુકાએલા છોડની	નાભ્યાં; માટે પરમેશ્વરનો
વેતરી=વેઠ કરનારી	ડાખલી; રાડા	પાઠ માનવો.
બદલવી=ફેરફાર કરવી	ગરદન=ઝોડ	પાઠ ૬૦.
કપળ=પેટે ચાલનાર કીડા	ખાઈપરા=ખાતાં પરાય	દોડાદોડ=નાસાનાસ
પુડા=મધમાખીનું ધર	નદિ એવા	કુમળી=નરમાશ્વવાળી
અવતાર=એકરૂપ બદલી	કોહેલું=સડેલું	પીડે=ખરડે; વાંસે
ખીજ રૂપમાં આવવું તે	નહોર=તીજા નખ	ગુચ્છવાળી=ગુમખા જેવી
કુમલો=હલો	ભાગોળ=જહેર કે મા-	વાળવાળી
વંદા=વાંદાં	મમાં પેસવાનો દરવાજો	છોડાં=છોતરાં
જર=ખાધેલું પચાવ-	માથું=મુસાફરીનું ખા-	કાતરી=કાપી
વાની કોશળી	વાનું	કલ્લા=પુળા
માદા=પર, પક્ષીમાં સ્ત્રી	તીર=કામઠું	ઠેકડા=ટૂંકડા
જાતના હોય તે	ધસારાખંધ=ઝડપથી	અપકાદાર=શોભિતા
પાંખબપર	નજર=નીંધા	સુંદર=ખૂબસુરત
અવસ્થા=દશા; દાસત	સરી=લપસી	બદન=સારીર; અંગ
કાશેટો=લાંબી જોળ દડી	અંધારા=અકર; ફેરાતમર	રમુજ=આનંદ
નિરાંતવળી=નચિંત ચક્ર	ગીધ=હાડી ખાનાર મોટું	વલંચલાટ=કરીને નહિ
કુટુંબ=વંશ; જોલાદ	પક્ષી	ખેસવું તે; વસોપાત
પાઠ ૫૯	ઢોળાવ=ઢાળ	ગર=માવો
ધોળાયા કરતો=વારંવાર	મજે છે=હિતારી દે છે	કુપળ=રજુજો; અંદર
આવતો	કમકમાટ=ચીતળી	રાક્ષી=જને આજુપર

અકેકા અણીદાર કાંત

હોય છે તે

રૂપાટી=ઝીણા વાળ

અપજ=ચાલાક

અવાજ=સાદ

ઘાતકી=ખૂતી

દુશ્મન=શત્રુ

અચાવ=રક્ષણ

ચકોર=અપજ

પોલાણ=પોકળ ભાગ

જીમખો=જયો

છત=છાજ

ખીકણ=ખીએ એવું

નજરે પડતું=દેખાતું

ખાસ કરીને=ધણું કરીને

દૂરતું દૂર=આધે

તેજ=ચાલાક

કૌવતવાળા=મજાશુન;

જેરવાળા

ઉપરાઉપરી=એક પછી

એક

ફાળ=કુદકા; છળંગ

ધટ=જમડી

રુઝમકોરતાણ પડતો

રહેઠાણુ=વાસ; રહેવાનું

ઠેકાણું; મુકામ [વખત

સમીસાજ=દીવાળીની

પાઠ ૬૧.

હટે=દૂર જાય; ખસે

પંજ=પાંચ આંગળી ને

હથેલી જેટલો કાંડા બ-

ગીનો ભાગ

માન=આખર; મોટાકા

પુછડીહલાવતો=ખૂશ થતો

ફરી વળ્યા=વીટળાયા

સરત=હાર; જીત

ખંખેરી=ઝાટકી

લટકતી=જાગતી

લાળ=ચીકણું થુંક

મજડી=દોટ

બરોસાદાર=વિશ્વાસ

મમતાળુ=મોચાળુ

તાબેદાર=તાબે રહેનાર

પત કરતી=લેખતી

ભાવ=ખાર; હેત

પાઠ ૬૨.

સમાં=કુટુંબી

નજો=જુરણી પાટલી

મુધીનો પમનો ભાગ

અહેરો=ધાટ; મોની શિકલ

બળવાન=જેરાવર

પકડું=પહોચેલું; પેક

ભને=મટકે; રવડે

સવાલ=પ્રશ્ન

ટટાર=સીંચાં

અણી પડતાં=અણીવાળા

દેખાવ=રોશા; બરાવ

જરજટ=કરકરા

બગાસું ખાયછે=આળસ

દૂર કરે છે

ડાચું=જડાચું

વિકરાળ=બિહામણું; ૬-

રામણું

છાતીવાળું=દિ'મતવાન

હુમલે=ધસારો

દુકડી=ટોળી

બદામીકું=બદામના રંગ

જેવું

જુરાશ પડતી=જુરાશપર

પાદર=ગામના ઝીંપા બ-

હારતી જગા

કિરીઆરી=ચીસ

ખ'ધુ=ધુધુ

ભારૈ=ચુરકો

ખોળ=શોષ; તપાસ

દરાખ જેવાં=ગળ્યાં; મીઠાં

વાદલુ=શેરડીનું ખેતર

સતાવવું=દુઃખ દેવું;

પજવવું

પાઠ ૬૩.

નુકસાન=નુશાન

કીકી=આંખના ડોળાની

વચ્ચેનો જોળ કાળોભાગ

ચીર=ફાડું

ધુરકવા=ડોળા કાઢવા

પડખે=ખાજીએ

ખાતર=માટે; વારતે

પજવો છો=હેરાન કરો છો

કોઠી=નાનો કોઠાર

સહેલાઈથી=ચોડી સહેતે

જાખા=ચોડા

શેખા=દેખાવ

ચાન=સમજ

ધોર=ધણું બિહામણ

ખખર=ખજી

રવાન=તરવારવું ધર

કરકરી=ખરખચડી

હોસી=કોતરાં કાઠી

ઉપયોગીપણું=અરિ-

ખાત

ચુણુ=પાડ

કાસગ કાઢવું=જડ મૂ

ળયી નાશ કરવા

મહેરમાની=દયા

પાઠ ૬૪.

વાધણુ=વાધની ખાદા

ચળકે=ઝળકે

ભો=ખીક

ચાખેલ=રવાદી ભો

દીપડો=વાધની જાતનું

પ્રાણી

સિંહણુ=સિંહની ખાદા

અખખમ=નવામ

દવાન=ચિત

અગ્નિ=દેવતા

વાળ=ફેણવાળી; ધોડા કે

સિંહની ડોક પરના વાળ

ઠેકણુ=હડસેલી સહાયતેવી

હેરાન=દુઃખી

ધુધુવાટા=ધુધુ કરતો

અવાજ

ગજના=સિંહનું બરા-

કવું તે

ધુજતાં=કાપતાં

ભંચકર=બિહામણ

ગોસ=માંસ

ઠેકણુ=નિયમ

વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ

ચાઠા=ઘા

ખાતર=ધોર; કખજે કરે

પાઠ ૬૫.

જોડળખાય=પરમેશ્વરની

ગાય

કરોડ=વાંસાની વચમાંનું

ઉખું હાંકું

દવાશાળા=હરિપતાલ

દવાખાનું

હાડપિંજર=હાડકાનું

ખોણું

દિવાલ=ખીત; કરો

ટાંગવું=લટકાવું

બિહામણું=ડરામણું

ખરદન=ખોચી

પાંસળી=પાંસા પરની

હાડકી
ખેડાળ=કરૂણું
ભરાઈ=ભરેલું
એકક=નકકી; ખચીત
કોવત=એર; બળ
અવયવો=આગે
ખોપરી=મગજનો દાખડો
મગજ=ખોપરી માંહેનો
નરમ ભાગ
ફેફસાં=દમ ભરવાની
કાથળી
હૃદય=લોહીની ટાંકી
થાપો=કુલાની પાસેનો
ભંગનો ભાગ
પુકકો=દમ ભરવાની
કાથળી
સંરક્ષણ=સારી સંભાળ
રેસા=તાર; તાંતણા
સંક્રાય=સંક્રાયાય
ગોટલો બાંહે છે=એક
ઠેકણે એકઠો થાય છે.
સત્રાલ ૧) માંસપેસી શી-
ની બનેલી છે સ. ૨) હા-
કાંતી બદર જા માટે છે ?

સ. ૩) ભોયામાં કયો
ગુણ છે કે જોથી તે
લાંબા ટુંકા થઈ શકે છે ?
સ. ૪) શરીરમાં કેટલા
હાડકાં છે ?
પાઠ ૬૬.
ત્વચા=ચામડી
સુંવાળી=શીસું
ઉપસી=કુંચી આવી
દરદ=દુઃખ
નિશાણી=એધાણી
અડકે=છેડે
ખમાતું=સહન થતું
ખોળાઈ=ઉપલું પડ
ઢોળ=નીચે
રેખા=કાપા
ગરમ=હુંફાળું
ગંગા=ગંગીનો નર
કુદરતી=માણસનું કરેલું
નહિ તે; ધન્યરતું બના-
વેલું તે
દાંકણ=કવર; પડ
રક્ષણ=સંભાળ; અચાવ
હીમું=હીમણું

ગોડ=રસવિકારની ગાંઠ
પડ=પોપડો
ખરી પડે છે=જતી રહે
છે; નીકળી જાય છે
રૂઝાતા જાય=રૂઝ આવતી
જાય
લટું=જખરી
આળુ=જરા અડક્યાથી
પણ દુઃખાય તેવું
ભોકે=ધોયે; ધાલે
ખામ=ચામડી; ત્વચા
ઓસીકું=નાનો તકીઓ
દાખલો=ઉદાહરણ
ગલેફ=ઓસીકાં કે ગોદ-
ડાને ચઢાવેલાં પડ
સૂક્ષ્મદર્શક=નાનીચીબને
મોટી દેખાડનાર
અસંખ્ય=અગણિત;
ધણુજ
સ. ૧) શરીરનું દાંકણ
કયું ? સ. ૨) ચામ-
ડીનો ઉપયોગ કહો. સ.
૩) ચામડીમાં કેટલા પડ
છે ? સ. ૪) એ પડનો

ઉપયોગ સમજાવો. સ.
૫) કમ જગતી ચામડી
જાડી હોય છે ? સ. ૬)
એક દાખલો આપી ચા
મડીની રચના સમજાવો.
સ. ૭) જેના શરીર પર
વાળ વધારે હોય તેની
ચામડી કેવી હોય છે ?

પાઠ ૬૭.

ટકારો=આંગળી વાળી
નખથી ઠોકવું તે
ટકે છે=નબે છે; ચાલે છે
પહેર્યા=ધાડ્યા
ખીક=હર; બો
કોથળી=થેલી
ઠરાયું=ઉભું રહેવાયું
ઠાંગી=ચટકાવી
સાંપી=ચામડું સાફ કર-
વાનું મોચીનું ઝોળ-
કુમળું=નરમ
સૂરત=તાપી નદીને ડાબે
કાંઠે શહેર છે.
તળાઈ=નીચેનો બામ
આમું=મજનું; સાં

તરડે=તરડ પડે; ચીરા
પડે; ફાટે
કમાવેલું=પકવેલું
ચમારવાડો=જ્યાં ચમાર
ભોકારહેતા હોય તે જગા
વાસ મારતી=ગંધાતી
જીન=ઘોડાની પીઠ પર
નાખવાની ગાદી
મસક=પાણી બરવાનો
ચામડાનો કાથળો
સ. ૧) ચામડામાં કયો
ગુણ છે કે જેથી પાણી
અંદરથી બહાર નીકળી
જવું નથી ? સ. ૨)
જોડા પહેરવાથી શો
લાભ ? સ. ૩) ચામ
ડાને કેળવવાની રીત
કહો. સ. ૪) ચામડાની
કમ કમ ચીજો શાય છે ?

પાઠ ૬૮.

જીન=ઘેટાના વાળ
વાંકડીઆ=ચુચળીરાળા
ટકાઉ=મજબુત
સાચવી=સંભાળી

દુઆ=ઝીણાં જીવડાં
ફૂંફ=ગરમાવો
દોરઠાંકર=અળદ ઘોડા
વગેરે
ઝોઢો=અળદને ઝોઢાડવા
માટે સીવેલું કપડું.
ગરમાવો=ફૂંફ; ગરમી
હતર્યા=પૂરા થયા; ગયા
ગાંસડી=પોટલી
કાંતવું=જાંઘા દોરા કાઢવા
ઊંઠવેડ=કડાકુડ; માથાકુટ
બરાઈ=પાસે પાસે
વારકુટ=જેકીટ; કંમર
સુધીનો વગર આંધનો
કપડો
ઝખ્ખો=પગની પાની
સુધીનો ડગલો; જમો
કપડો=આંધ વગરનું
બદન
સ. ૧) ઘેટાને ટાઢ કેમ
વાની નથી ? સ. ૨)
બરવાંડ ક્યારે જીન કાતરી
લે છે ? સ. ૩) જીનનો
ઉપયોગ કહો. સ. ૪)

જિનનાં કપડાથી ટાલ કેમ
વાતી નથી ? જ. ૪)
શરીરમાંથી ગરમી નીક-
ળી જવા પામતી નથી.

પાઠ ૬૬.

આંગણું=આરજી આગ-
ળની જગા

તળીઈ=નીચેનો ભાગ
બેજ=શરદી

સાગ=ભાકડાની એકબત
વાડો=ધરતી પાછળની

ખુશી જમીન

ક્યારો=ચોરસ ખાડો
રંગભેરંગી=જુદા જુદા
રંગનાં

ચોધડીએ=વખતે

હિમરણી=ભોંય તળીઆ-
થી હિયાઈ

ખાસ=જાણી જોઈને

કુંભી=ધરના હિમા

આડા લાકડા બેસા-

ડવા માટેની બેસણી

છોલાણું=છો દેવરાવવીતે

પરસાળ=ધરમાં પેસતાં

પહેલો ખંડ આવે છે તે

ઝોસરી=ઝોટલી

દેરાસર=દેવને રાખવાનું

ઠેકાણું .

પૂજા=સેવા

રસોડું=રાંધણી; રાંધ-

વાનો ઝોરડો

સરડાવવું=છાપરા છિપર

કપડાં બંધાવવા

પાણિઆર=પાણીના

બેડાં તથા જોળી

મૂરવાની જગો

કોઠાર=ખનાજ બરી

મૂકવા માટે લાકડાને

કે કાઢવનો બનાવેલો

ધાટ

ધુમાડીકું=ધુમાડો નીક-

ળવા માટે બાંધેલું તે

ધેરામ=ભરાઈ

વેદના પગલાં ચતાં નથી=

રોમ આવતો નથી.

જાજર=સંડાસ

છાંડી=ધરતી પાછાડીના

નેવાં પડવાનો આગ

સીડી=નીસરણી

દિવાનખાનું=બેસવા જી-

ઠવાનો મુખ્ય ઝોરડો

મોટાં=પ્રખ્યાત; નામીયા

ખુખીયા=સહાધી

વેસ=વેલા

ખીંડી=ખુંડી

તાકા=મોટા જોખલા

મોબ=છાપરાની વચ-

માંતું આડું લાકડું

સાકડી=વળી

પકવાસા=છાપરાના સા-

કડા સાથે જડેલી

પાટીયાની ચીપો

કામડું=વાંસની બે ફાડ-

માંની એક ફાડ

છત=છાજ

નરદમ=તદન

ઝરખો=જોખ; રવેસ

બેશક=નક્કી

સવડવાળું=સમવડ

બરેડું; વગવાળું

પાઠ ૭૦.

ઝોળો=જાણે; પડછે

મદારી=ખેલ કરનાર
છાયાચંત્ર=ઝોળાપરથી
વખત જાણવાનું ચત્ર
સાધન=સાક્ષિય
સ. ૧) અસલના વખતમાં, ધડિયાળ હતા ?
સ. ૨) અસલના ભોડા વખત શા ઉપરથી જાણતા.

પાઠ ૭૨.

ધડિયાળ=વખત જાણવાનું ચંત્ર
ચંદો=ધડિયાળમાં આંકા મારેલો જોળ ભાગ
પ્રમથીઉં=નાની ઝોટલી
I=એક
II=બે
III=ત્રણ
IV=ચાર (૧-૫)
V=પાંચ
VI=છ (૫+૧)
VII=સાત (૫+૨)
VIII=આઠ (૫+૩)
IX=નવ (૬+૩)

X=દસ
XI=અગિયાર (દસ+એક)
XII=બાર (દસ+બે)
કુંડાળું=જોળચકરકુંડું
મિનિટ=અઢી પળ. સાઠ
સેકન્ડ
અંતરે=છેડે
કમાન=પોલાદની પટીનું ચુંછળું
સામટા=ખંધા
મધરાત=વચલી રાત
ઝડપ=ફેતાવળ
કુંચી=ચાવી
કુકેલતી=કુખડતી
સ. ૧) ધડીઆળમાં ફેટલા કાંટા હોય છે ?
સ. ૨) બંને કાંટા સરખા હોય છે ? સ. ૩) નાના તથા મોટા કાંટાથી શું જણાય છે ?
સ. ૪) ધડીઆળ ને તા શીખવાને માટે પહેલાં શું જોળખવું

જોડે ? સ-૫) ચંદા પર ફેટલે સુધી આંકડા મારેલા છે ? સ. ૬) નાના કાંટા આઠપર હોય ત્યારે મોટા કાંટા કયા આંકડાપર હોય છે ?
પાઠ ૭૨.

પડીકું=ખંડલ
સમતોળ=સરખું વજન
તોલ્યું=જોખ્યું
દાંડી=ત્રાજવા બાધે છે તે લાકડી.
ચીચવો=એક લઘા જાડાપર બીજા આડા લાકડાની વચમાં સાંલ ધાલી એ છેડે એ સવાની રમત
મધ્ય=વચલા
સેજસાજ=જરા ત્રાજવું=તોળાવાના સાધન
પલ્લું=છાળકુંડું
છેતર્યો=ઠગ્યો
પાકરા=સીધા

તોલ=વજન

સમન=સરખી

યુક્તિ=તકબીર

આધિભુક્તિ

સ. ૧) આપણને માલ

જાણે ન મળે તે માટે

ચાલવાની બાબતમાં શી

તપાસ કરવી ?

પાઠ ૭ કવિતાની સમજૂતી

આપણી આજીવનજીએ ગગનમાં અને મનમાં પરમેશ્વરનું તેજ છે. માસ અને આસની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે (૧) બોયમાં-પેસીને બોયરામાં કાંઈ વાત કરીએ અથવા મનમાં નહારા (કાંઈનું ભુંડું કરવાના) વિચાર કરીએ તો તે પરમેશ્વર જાણે છે (૨) રજકણ સુવાને માટે પરમેશ્વર વગરની કાંઈપણ જગા શોધીએ પણ પરમેશ્વર વગરની કાંઈપણ જગા ખાલી મળે નહિ, મતલબ કે અધેજ પરમેશ્વર છે.

પાઠ ૮ પરમેશ્વરની પ્રાર્થના.

અરે! દેવના પણ દેવ! હે જગતના ધણી (પરમેશ્વર) હું તમને મને લાગીને પ્રાર્થના કરું છું કે દયાળુ તમે મને દુઃખથી બચાવો હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત તારોજ આસરો છે. (૧) હે પરમેશ્વર તમે હંમેશાં દુઃખ મટાડનારા છો; બધાનું પોષણ કરનારા છો; તમે મારાપર કરોડો ઉપકાર કર્યા છે. હે મરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૨) હું મરીમમાં ગરીબ અને સમજણ વગરનો છું પણ મારી કાંઈ પણ વાત તમારાથી અજાણી નથી; (મતલબ કે અધીજ તું જાણે છેજ) હે દયાળુ મારો ગુનો માફ કરો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૩) અમે નાના છોકરાઓ હાથ જોડીને (કરમીને) કહીએ છીએ કે હે પ્રભુ આમારી ખુદી બધીજ જોડીજ છે, માટે મહેરબાની કરીને આમારી માગણી મનમાં લાવો; હે મરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે.

(૪) અમે તે અમારાં જે સર્વાવધાન છે તે અર્થા સ્વીકારી સુખી (તંદુરસ્ત) અને જાગરૂં રહીએ, તમે અમે હંમેશાં સદ્બુદ્ધિ આપજો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) અને ફક્ત એક તારાજ આસરે છે. (૫) મેં તમારી જરા પણ સ્મૃતિ કરી નથી, તેમજ આપના ગુણ જાવાની (અજ્ઞાન કરવાની) શક્તિ મારામાં નથી, તોપણ દયા લાવીને (મહેરબાની કરીને) સેવકના દુઃખ મટાડો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) અને ફક્ત એક તારાજ આસરે છે. (૬)

પાઠ ૧૬. સત્ય.

અમે મારે સત્યનું ધ્યાન ધરવું અને નકી સાચું બોલવું કદાપિ બોલું કામ કરવું નહિ. અને દુનિયામાં આજરૂં પંઠાયલા રહેવું. (૧) સત્યના બીજાથી સત્યનું મોટું ઝાડ થશે; અને તેના લાભકારી મારાં ફળ મળશે સત્યરૂપી જ્ઞાનની નીચે માણસો આસરે બેશે, તેથી તેમનાં દુઃખો જતા રહેશે અને અર્થા સુખ મળશે. (૨) દુનિયામાં અર્થા કામ સત્યમાં (સત્યને આધારે) રહેલાં છે માટે અસત્ય કામ કરવાથી માણસ દુઃખમાં આવી પડશે જેમ સત્યરૂપી સુરજનું તેજ ધણું પ્રકાશશે, તેમ કષ્ટ અને નકારી બુદ્ધિ (સત્યની) બીકથી નાશ પામશે. (જતી રહેશે) (૩) કદાચ કોઈ કારણથી સત્ય ઢંકાઈ જશે (મહેરમાં આવશે નહિ) તોપણ આખરે સત્યનોજ પ્રકાશ થશે. મતલબ કે સત્ય છંધાડુ પડશે, જેમ સુરજ કદી વાંદળોથી ઢંકાઈ જાય છે; તોપણ તે પાછો ફરીથી ખુલ્લો થઈ પ્રકાશે છે, તેમ. (૪) સાચને નુકસાન નથી. (સાચુ બોલવાથી નુકસાન થતું નથી) તેમ તેને કદાપિ નાશ થતો નથી, માટે હંમેશાં સાચું બોલીનેજ દુનિયામાં જીવ મેળવવી, સત્ય ધણું દુઃખ નકી ટાળે છે. સત્યના જેવું જોર બીજું નકી નથી. (૫) સત્યમાં હંમેશાં અર્થ

સુખ રહેલું' છે, એટલું જ નહિ પણ સત્યથી પરમેશ્વર બંધો ખૂબ થશે વળી સત્ય વગર ખીજો ધર્મ નથી, માટે સત્યથી સ્વર્ગ છતો અને હંમેશાં ખુશ રહો. (૬)

પાઠ ૨૪ પશુઓનાં ટાળામાં તકરાર.

ચોપગાં જનાવરોમાં એક વાંધો પડ્યો, તેથી તેઓએ પોતે સામસામી સવાલ જવાબ કરવા માટે કચેરી ભરી (બેઠાં થયાં) અને ત્યાં બધાં નર અને માદા બેઠાં એટલે ગાય—હું ગાય ગરીબડી પડી એટલે મારા ગુણોની (ઉપયોગીપણાની) કદર કોણ કરશે? મતલબ કે કોણ નહિ મારાં વાહરડાં બિચારાં દૂધ વગર ટળવળે છે અને દૂધ તો ખીજ ખાય છે; તોપણ મારા પર ચતા જુલમનો પાર ક્યાં છે? (ટેક) (૧) કુતરો—હું વિશ્વાસુ પ્રાણી છું ધણીનું અન્ન ખાઈને મનમાં ટેક રાખીને તેના આધેશ લૂણનો બદલો વાળી અપું છું અને વળી રાત દિવસ સેવા પણ કરું છું (ટેક) (૨) ગધેડો—એવકુદ (અકલ વગરના) માણસ મને હસે છે, પણ સમજતા નથી કે મારે કોણ ઉપાડે છે? મારે વળન લાવ (પીઠપર બે) તોપણ વગર તકરારે હું ચાલું છું; પણ કહો કે માણસો મારો ગુણ ક્યાં જાણે છે? (ટેક) (૩) ઘોડો—હું શરીરે દુઃખ વેડીને ચાકરી કરું છું અને કદાપિ હાર (ખાવાનું) પણ ન ખાઉં, ધણીને પીઠપર બેસાડીને મુસાફરી કરું છું તોપણ કહો કે કોણ મારી કાળજી રાખે છે? (ટેક) (૪) ઊંટ—મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવાને હું ધણી લાંબી મુસાફરી કરું છું તોપણ કોઈ ઘાતકી મુસાફર પ્રાણીને માટે મને મારી નાખે છે (રજૂમાં પાણી નહિ મળવાથી મુસાફર પોતાનો જીવ બચાવવાને ઊંટને મારે છે કેમકે તેની પીઠપરના ઢેકામાં પાણી ભરાઈ રહેલું હોય

છે.) છતાં પણ મરતાં મરતાં હું પરોપકાર કરું છું (ટેક) (૫)
હાથી—શળની અંબાડીનો આધાર મારાપર છે. (મતલબ કે
મારા વડે અંબાડી શોભે છે.) મારા પગલાથી સ્વારી સારી દેખાય છે,
અને વળી દરબાર પણ શોભે છે. તેથી હું પશુઓમાં મોટો સરદાર
છું. (મતલબ કે પશુઓમાં હુંજ મોટો છું) (ટેક) (૬) બકરો—
હું જરા પણ દુઃખ આપતો નથી; તોપણ માણસ મારું માંસ ખાવાને
તલપી રહે છે; તેથી હું ચંડાળના હાથે કપાઈ મરું છું. કહો અને
ખીન ગુનેહગારને કન્સાઈ ક્યાં મળે છે? (મતલબ કે મળતો નથી)
(ટેક) (૭) બળદ—મારા જોરથી ખેડુત હજી-જમીન ખેડે છે મારા
પર આખી દુનિયાનો આધાર છે; હુંજ સ્વારી કે વેપારનો, રાજાનો
બાર ઉપાડું છું તોપણ મને જરા પણ આરામ મળતો નથી. (ટેક) (૮).

ગધેડો, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડો, ને ગાય એ બિચારા પ્રાણી
ખીજના બરોસા પર અફળાય છે. વિશ્વમાં નહારા કામને માટે જો કે
સરકાર સજા કરે છે, તો પછી પણ પક્ષીને દુઃખ દેતાં પરમેશ્વર
ગુસ્સે થાય નહિ? મતલબ કે માયબ.

પાઠ ૨૭. ગુઓ કે જંતુની જાતમાં કાંડી પણ અનાજ એકઠું
કરે છે; અને બધી સાથે મળીને હંમેશાં હળીમળી દરમાં રહે છે.

પાઠ ૩૧. પક્ષીઓની ખુશાલી.

જાડ ને છોડવાની ડાળીઓ હાલે છે. અને પવન પાંદડાં હલાવે
છે. શોભાયમાન પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતા ઊડે છે. (મતલબ કે
કલોલ કરે છે) પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં
જંગલમાં ચેનખાજી કરતાં અને હંમેશાં ખુશીમાં કરતાં ડાળામાં હળી-
મળીને રહેતાં (એક ખીજને) મનની વાતો કહે છે. સુખીઆ પક્ષી
હંમેશાં જાડ છોડવાની ડાળીપર ડાળે છે. (૧) કાલ જંગલમાં ફળ

ખાય છે. કોઈ દાણા ખાતા જાય. કોઈ ફૂલમંત્રી રસ ચૂસે છે અને કોઈ લીલોતરી ખાય છે. કોઈ લીલોતરી ખાય અને પાણી ઝોવારે દોડી જાય, બધાં પક્ષીઓ સાથે નદાય અને પછી પોતાને રસ્તે પાછા ફરે, સાંજે માળામાં બચ્ચાંને સુળે ખેંટલાં જોઈ રહે છે, સવાર થતાં પહેલાં જીંદગી દોડે છે અને કોઈ જંગલમાં ફળ ખાય છે. (૨) સારી રીતે જીવતાં ફળ અને જીવી જીવી જોતના મેંચા પરમેશ્વરે આપ્યો છે તે બધાં પાણીઓ હેતથી ખાય છે. વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પુરેપુરો ખાદ્ય આપ્યો છે તે મીઠા માલ મંડ્યા રહીને ખાય તો પણ ખૂટે નહિ એટલો છે, તે ખાઈને હંમલા સંતાપ રાખીને દરેકજા ચોડખું પાણી પીએ છે, અને પોતાને ઠેકાણે આવીને નિરાંતે બેસે છે. ફળો સારી રીતે હાથે છે. (૩)

ઉદ્યમ વિષે.

મહેનતથી માણસ એમ્સો હોય તો પણ હજારો માણસોને પાછળ પાડે છે, મતલબ કે પોતે આગળ પડે છે. મહેનતથી મરજી મુજબ પૈસા અને અનાજ મેળવી શકાય છે. મહેનતથી રાગની પદવી લેવી હોય તો તે કાંઈ આધે નથી મતલબ કે તે પણ મેળવાય છે;

મહેનતથી દેવ અને રાક્ષસ તાણે કરી શકાય છે, મહેનતથી આપ-દાઓ તુરત જતી રહે છે. મહેનત માણસો ધૂળમાંથી પણ સોતળું શોધી શકે છે. અરે બાળકો ! તમે મહેનતને ઇચ્છો છો ફળ આપનાર ગાય બરાબર જણો. મહેનતથી ધાર્યા મુજબ ધણો લાભ મેળવાય છે.

સાર—આજસ છોડી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૬ ગ્રીષ્મ ઋતુનો મહિમા.

પરમેશ્વરની મોટાઈ અને ગ્રીષ્મઋતુમાં જોઈ લાધી. ઝાડની ઠંડી છાયામાં ફૂલ ફળને પ્રુદીથી કામતા જોવા. (૧) કાયલ મીઠા સ્વરથી

ખેલતી હતી, તેથી આ આંખાતું ઝાડ સારું દેખાય છે. જેમ જ-
મીન (સુરજની ગરમીથી) ગરમ થતી જાય છે તેમ મોગરો (પોતાની)
સારી વાસ ફેલાવે છે. (૨) આંખો—જંગલમાં અને ઝાડોમાં રમતી
અને ખૂબ થતી વસંત ઋતુ મને (આંખાને) મોર આપીને રખડતી
રખડતી ગઇ. પછી ગરમીની ઋતુ થઇ એટલે આંખાપર બહુ સારી
કરી આવી, તેને સારી લીલીછમ જેઇને માણસો (તે જોવાને
લોભાય છે. (૧) એ ઋતુમાં ધણો તાપ પડે છે, તેથી કરીઓ
ઝાડપર પાકીને ખરી પડે તે પછી રસદાર થઇ ને સારો કેસરીઆ
રંગ ધરે છે. તે (કરી) રસથી દુનિયાના લોકોતું મન પોતાની તરફ
ખેંચતી તેથી કરીની મજા મનમાં રહેતી. (૨) કોયલ—જુઓ આ
મરમીની ઋતુમાં ધામ ધણો ચાય છે. તેથી પક્ષી જીડીને જંગલે
જંગલ ફરે છે. હું (કોયલ) ટટકાથી માણસતું મન મારા તરફ ખેંચું
હું મારું રહેઠાણ આંખાના ઝાડપર છે. (૧) હું મારા કાળા રંગના
શરીરથી ઝોળખાઉં છું અને મારા મધુગ સાદ વડે વખણાઉં છું.
(હું માણસોને) ગાયનના સુર સમજવું છું અને મનને મોહ પમાડે
એવો બાગ ધણો ગળાવી મૂકું છું. (૨) મોગરો—જુઓ આ બાગ
સફેદ મોગરાના ફૂલથી રૂપેરી હોય એવો જોખે છે. વેલાઓમાં ખી-
લેલી ઠળાઓ છે તેથી શરીરમાં સારી વાસ બરાવ છે. હું ધણી
પાંખડીઓ ફેલાવી ઝારીના જેવો નવ્યો છું બધા લોકોએ મને
પ્રીતમને ખીલેલો બાળક ગણ્યો છે.

ઇંદ્રનગ.

આંખો, કોયલ અને મોગરો એક હારમાં ગાય છે.

આંખો—કરી રસદાર હોય તેજ સારી.

કોયલ—હું ઝીંજા સ્વરને લીધે ધણી વખણાઉં છું.

મોગરો—અટ મોગરાની મીઠી સુગંધ છે,

બધાં કહે છે અને સારી અને શોભીતી ગ્રીષ્મ ઋતુ બણી.

પાઠ ૪૦મો. સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલી સારી નદી ગુઓ, તેને કાંઈ નાનાં મોટા ઝાડો ઊગેલા છે એનાં ગુદાં ગુદાં રંગનાં માછલાં મળ કરતાં અને કિનારાપર લાલુછમ જેવું ધાસ પથ્થરો ચર્તા બણાય છે. બધાં કહેરનો દેખાવ નહીં નદીથીજ સમજવો, નદીથી નહાવાનું ધોવાનું, પાણી પીવાનું મોટું સુખ સમજવું.

ભૂગોળના સવાલ.

પાઠ ૩૮મો. સવાલ) પ્રશ્નાત્તર શું ધંધો કરતો હતો? વલસાડથી પારડી કંઈ દિશામાં છે? વલસાડથી પારડી જતાં રસ્તે કંઈ નદી આવે? પારનેરાના કુંગરાના શિખરપર ચઢીને તેમણે શું જોયું? પારડી આવી તેઓએ શું કર્યું?

પાઠ ૩૯મો. સવાલ) ગુજરાતમાં મોટો પર્વત કયો છે? આણુથી ખીજાં નાના પહાડ કયા કયા છે? ટેકરા, કુંગરી, કુંગર, પર્વત, તળેટી, અને ખીણ એટલે શું તે સમજવો. નવી જમીન શી રીતે બને છે? કયા પર્વત પર બંગલા, કિલ્લા, દહેરાં વગેરે બાંધી શકાય? મેદાન એટલે શું તે સમજવો. લસુદ્રા, દેવકી ઉનાઈ, તુળસીચામ એ કુંડમાં ભિના પાણી કાઢી હશે? પર્વતો ને મેદાનો કેમ થયાં તે સમજવો. મેદાન અને કુંગરાનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૦ સવાલ) વનસાદનાં પાણીનાં ટીપાં શું શું કામ કરે છે? નદીનો ઉપયોગ કહો. નદીના સુખ આગળની અને મૂળ આગળની જગામાં શો ફેર હોય છે? સરોવર શી રીતે બનતા હશે? સરોવરનાં પાણી કેવાં હોય છે? કયા સરોવરનું પાણી ખાદ્ય હોય છે?

ચુબરાતમાં મીઠા પાણીનું સરોવર કયું છે ? અને ખારા પાણીનું કયું છે ? તળાવનું પાણી કેવું હોય છે ?

પાઠ ૪૧ સવાલ) સમુદ્રનું પાણી ખારું શા માટે હોય છે ? સમુદ્ર કેટલો ઉંડો હોય છે ? નદીનું શા માટે મીઠું હોય છે ? સમુદ્રમાં મેળાં ચાયાં ચાય છે ? સમુદ્રનું પાણી રાત્રું, ભુરું, પીળું દેખાવાનું કારણ શું ? દરીયામાં રેતી ક્યાંથી આવતી હશે ? દરીયામાં શું શું પાકે છે ?

પાઠ ૪૨ સવાલ) હજીરો ક્યાં છે ને તે જ્ઞાને માટે પ્રખ્યાત છે ? દરીયા વિષે થોડીક વાત કહો. બૃહિર, અખાત અને ઉપ-સાગર એટલે શું તે સમજાવો. જેટ શી રીતે જનતા હશે ? દ્વીપ-કલ્પ એટલે શું ? ક્ષ ક્રિયા સમુદ્ર કિનારે હંમેશાં ચલા કરે છે ? સામુદ્રધુની અને ખાડી એટલે શું તે સમજાવો.

પાઠ ૪૩ સવાલ) ગાડાં અને હળમાં શેનું લાકડું વાપરે છે ? અને તે લાકડું વાપરવાનું કારણ શું ? લુહારને ત્યાં શું જોયું ? કુંભારને ત્યાં તેજોએ શું જોયું ? ઢેડવાડામાં ઢેડા શું કરતા હતા ? મથુનું શું બને છે ? ગામડામાં વસવાવા લોકો કયા કયા પધ્ધતિ કરે છે ?

પાઠ ૪૪ સવાલ) ગામ અને સહેરનો તફાવત સમજાવો. અમદાવાદ ક્યાં છે ? શું છે ? ને જ્ઞાને માટે પ્રખ્યાત છે ?

પાઠ ૪૫ સવાલ) કુબેરદાસ ક્યાં જતા હતા ? તેમની સાથે કાણ ગયું ? મુખીએ કોને સલામ કરી ? મામલતદારે શી શી વાત પૂછી ? કુબેરદાસે શું જવાબ આપ્યો ? ફોજદાર જોવરસીખર અને તિજોરરનાં કામ કહો. વેમાણ, ગીરોખત કયું ખાતું નોંધે છે ? કુબેરદાસ જ્વાખાનામાં શું કરવા ગયા હતા, અને ત્યાં કોની સાથે વાતચીત થઈ ?

પાઠ ૪૬ સવાલ) તાલુકો, જિલ્લો અને પ્રાંતની વ્યાખ્યા

ખોલો. એ દરેકના ઉપરીને શું કહે છે ? જમીનની વસુધાત માફ કરાવવી અથવા મુક્તવરી રખાવવી એ કાણુ કરી શકે ? પ્રાંતના મુખ્ય ખાતાના નામ દો. અને તે ખાતાઓના મુખ્ય અમલદારને શું કહે છે ? તાલુકાના લેણદેણ સંબંધી દાવા કાણુ ચુકવે છે ? તાલુકામાં પોલીસ ખાતાનો મુખ્ય અમલદાર કાણુ ? જિલ્લાના દવાખાનાના ઉપરી દાકતરને શું કહે છે ?

પાઠ ૪૭ સવાલ) કલેક્ટરને મુખીએ શી ખાખતની અરજી આપી ? પોલીસના ઉપરી સાહેબને શું કહે છે ? જિલ્લા જડજને શું કામ હોય છે ?

પાઠવાર અક્ષરા શબ્દો તથા જોડાક્ષરો.

વાર્તા	સામાન્ય	મૂળાક્ષરો	જોડાક્ષરો	પદાર્થપાઠો
પ્રાણીઓ	ચિત્રો	હોશિયારી	ભૂગોળ	માહિતી
પુસ્તકો	પોપટીઉં	વર્ણન	લિપિ	આદાલત
ખાળખોલ	પંડીતો	અબજુ	વરડું	અનુસ્વાર
વિસર્ગ	કંકડ	નર્તી	શ્રદ્ધા	ઉલોગી
અબજુકંટ	ઉંમર	વિદ્યાભ્યાસ	ધ્યાન	ટફું
મૂખ	હાહડતો	કળિયુગ	ઉતરો	બુદ્ધિ
હિંડાડે	ખયુપાન	આવક	બત્રા	કૂંઠી
ફૂળી	અક્ષર	ધણિધણિઆણી	ભક્તિ	કૃપા
નરસિંહ	ચૌકશ	શિક્ષક	અંતઃકરણ	ફેંટા
સોંચો	શુદ્ધિ	આશ્રય	લગ્ન	કુંડળ
ખૂંચેલો	ઇન્સાફ	નિજયનગર	ધણવ્યાં	કીમતી
સત્તર	મિલકત	વહેંચણ	કિવાન	ઉત્તરો

મુશોલિત	સિંધાધઓ	પૈપૈસો	ઘટકાવ્યો	વિશ્વપતિ
દોડદોડ	છુટયું	પ્રમાણુક	કિંમત	પોલીસ
જગકર્તા	ભૂખ્યો	રતુતિ	પ્રાર્થના	નિવારો
વૃદ્ધ	આમલ	સુરકેલી	વિધવા	જાપ્તો
તુરંગ	વાણીઆ	વિકટ	તટી	દ્રવ્ય
લટી	મિલાઈ	તાલેવંત	લેટ	ભુકું
મડકાં	યુધિષ્ઠર	અવ્યુન	કોધ	વર્તણુંક
દુર્યોધન	સો	દ્રોપદી	કુંપડી	દુઃખ
નવાણું	કૌરવ	ચિત્રગુપ્ત	ગંધર્વ	ગુસ્સો
ન્યાયાધીશ	પ્રીતિ	ચર્ચા	સાક્ષી	શકિત
વિચાર્યું	ગળેપડું	ગૃહસ્થ	નિસાસો	લંગડો
હંમેશાં	કદાપિ	શિઆળ	વિલાસપુર	મહોલ્લો
પિત્તળ	મરકરી	શિરોમ	સ્વાદે	મઝા
સિવાય	દુષ્ટ	કલેશ	નિશ્ચય	વૃક્ષ
મંદવાડ	પ્રગટે	ઉજાસ	સ્વર્ગ	રિવાજ
વર્તમાનપત્ર	લક્ષ્મી	ઉત્તર	પાથર	પૂજે
વિદ્યાર્થી	સ્વચ્છ	સ્થિતિ	ચોંટાડવા	દંદ્રિય
ઠાંકણું	કંટાળો	છિદ્રો	તુકશાન	જિનાશ
ચોંટયો	નાલા	લૂછી	પાડોશણ	વિદ્વાન
અધાટ	દેંસલો	નિર્ણય	દિલ્હી	વિદ્યા
આસરો	વિષયો	ખુદાવંદ	મચ્છર	નમ્ર
ફાટયો	માતેલો	ચુકિત	ગર્વ	વોશિંગ્ટન
જોજ	વિજયપ્રસાદ	પુસ્તકાલય	વૃત્તાંત	ધમકાવ્યા
હિંમત	લક્ષણ	ધર્માખોર	અંકગી	અક્ષાઈ

અદેશો	સાદરી	બ્રાહ્મણ	પિણય	ધિકાર
પુરુષો	ઝવેરાત	તટ્વીન	ગુરુ	ગંદકી
મુકુંદ	પશ્ચિમ	ભિખારી	નૌતમલાલ	ચિંતા
ખૂશ	કિલ્લો	ઢોલ	બિછાનું	ચકર
રમણિય	દેશનિકાલ	બાંધણી	ભાંગ્યું	દુર્ગંધ
સ્થિર	આકૃતિ	વિવાહ	પુષ્કળ	ઢોળાયું
કેકેયી	ચમકાર	દેવસ્થાન	માર્ગ	સંગ્રહ
મુકાય	મંથરા	શીખ	પર્વત	ઐષ્ટ
જંતુ	મુકાબો	રાત્રુખ	ઋતુ	કાઠિઆવાડ
નિર્દોષ	કાઠિઆરા	દોષ	અયોધ્યા	રયામ
શેત્રુંજી	ધડાડો	નિસાસો	મળસ્કે	કૌશલ્યા
મહિમા	પાલિતાણા	ફૂટી	ધર્માદા	નિર્મળ
સુમિત્રા	સુગંધ	લસુંદા	ફર્યો	સંતોષ
લક્ષ્મણ	ચિત	ભિંજાય	સંતાડવા	આશીર્વાદ
વિપત્ત	સંદેહ	સૂર	જન્મ	સદ્ગુણી
ચોકાખું	ધૂળ	ચૌદ	પ્રકૃલ્લ	ગમ્મત
પ્રદર્શન	રોખચઢી	તરુવર	મુન્સફ	પ્રલ્લાદ
સ્ફુ	સીવણકામ	તર્કપ્રસાદ	વડોદરા	ચોર્યાસી
કસ્બો	ગૂંથે	સબજડ	બિલ્લો	વંશપરંપરા
પાંદડાં	હિંપજ	ગૂંથેલી	ઢંડવાડો	ધિકાર
કમિશનર	મુળીઆં	નિચાણ	ગોદડાં	વત્તા
અંગ્રેજી	અગત્ય	સમુદ્ર	દારડાં	ગોવિંદ
ઢીલ	ખ્યાલ	સરિતા	છુટી	સંમત
સરજાક	કંદાળતો	પળાસ	વિચિત્ર	ઓદિસ

શાંતિલાલ	એસ્વાદ	હોળી	માહ'મદ	મીલુમતી
પરીક્ષા	હૂંફ	નિરોગી	નિતારી	અથડાય
ખૂટ	ઐઠ	હથિયાર	ધરાસણા	ગળણી
કિનારો	નિરાશ	વિસ્મય	પુષ્ટિકારક	ઓવરસિયર
દીપકદપ	ખૂટતા	ખૂન	ગંધક	શુમારે
ટોલ	સખ્તી	મઝાની	ચિનાઇ	ધુંદી
નિશાન	ભૂશિર	એહસાન	કિયા	સામુદ્રધુની
બફો	પેકું	દુરસ્ત	તિજેરર	દાકતર
કલેકટર	ઈન્સ્પેકટર	ચિકાર	ખ્યાલું	લિલાશ
કુંમર	ધાન્ય	હાંસોટી	ઘડિખાની	અડક
વટાણા	ચુલું	ચાળણી	વિનંતી	ફાદલા
પોટીસ	હુમસો	દોડ્યા	ચૂંટી	ઢાંડી
શાપી	ચિરાએલું	પ્રકાશ	જીવજંતુ	અથવા
સૂંઢ	વેતરી	અઘવીસ	કીડિઆરી	પોપણ
કોશોટો	નિરાંત	ઘોળાયા	ઊડતું	ધસારાખંધ
ખાઉધરાં	કમકમાર	વલવલાટ	ગુચ્છો	ખિલાડી
ઠેકડા	આચિંતી	દુશ્મનો	કુમખો	રતુમડો
તૂલ	રાક્ષી	ગખડી	કિવાલ	રહેઠાણ
તૈયાર	શ્રીધર	ટુકડી	કાખરચીતર	કીકિઆરી
સોંકડી	ખંધાઇ	શિક્ષણ	ધૂરકવા	મૂછ
ધંટડી	મ્યાન	અગ્નિ	ધૂળતા	સિંહજી
ઓંટયું	ઠેલણ	ધુધવાટા	ગર્જના	હાડખિંજર
રાંચું	કાંકું	હાંચ	કુકડો	સંરક્ષણ
ખાંસપેસી	સફેદમરીક	રક્ષણ	ઓસીકું	ખોળીકું

છુટતું કુકર મિનિટ વાસ્કુટ ઝખ્ખા
 હોરહાંકર ઓરાઢીએ ઊંચો રકાઉ હુંદે
 દુઆ પરસાળ પાંચિઆર ધુમાડીઉં ધાડિઆળ
 કડાંની ડિલ.

કડાં લોહાંનાં સળીઆનાં બનાવેલાં હોય છે, અને તેનો વ્યાસ એક
 બિલ્લ નેટલો હોય છે; અને તેની બડાઇનો પરીધ એ ઇંચનો હોય છે;
 તે રાતા, પીળા, વાદળી વગેરે તરેલ તરેલના પાકા રંગથી રંગેલા
 હોય છે. સૂચના—૧) કડાંની દરેક રમત અગિઆર સુધી કરાવી બારે
 કડાં હાથ સાથે લટકતાં રખાવવાં. ૨) છેલ્લી રમત બારે કડાં જમીન
 પર મુકાવી દેવાવવાં મુક્તાં અવાજ ન થાય તે બાબત સૂચના આપવી.
 ૩) કડાં મુકીમાં જોરથી દાખીને પકડવાં. અંગુઠો ટેકજમાં કડાં ઉપર
 રાખવો જેથી કડાં હાલશે નહિ અને પકડવાં સુગમ પડશે. રમત
 ૧—તૈયાર (કડાં લેવા તત્પર થવું) ચાલો—એ કડાં બે હાથમાં લઇ
 હાથ નીચા રમત ૨—૧) એક હાથ સીધા લાંબા, ખભાની સીધી
 લીટીમાં (મૂઠીએ સામ સામી) ૨) એક હાથ પીઠ ગમ પાછળ ખેંચી
 કડાં છાતી આગળ રાખવા. રમત ૩—એક કડાં એકઠા કરી વચ્ચેથી
 એક હાથે સામ સામ પકડવા. ૧) છુટણ્યાંથી પગ વાળી પગના
 આંગળાપર વજન રાખી બેસવું એડી ઉઘી રાખવી (હાથ બે પગ
 વચ્ચે સીધા રાખવા) ૨) ઉભા થવું ને કડા માથા ઉપર ધરી રાખવાં.
 (ઉભા થતી વખતે એડી જમીનપર ઠોકવી એકઠા.) રમત ૪—કડાં
 છુટા કરી એકેક હાથમાં પકડવાં. ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ
 ખભાની સીધી લીટીમાં લાંબાવવો. (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.)
 ૨) એકથી ઉલટું રમત ૫—૧) જમણો હાથ સામો લાંબો કરવો.
 (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૬—

૧) જમણો હાથ હંચો (હાથો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો. ૨) ઝેકથી ઉલટું. રમત ૭—૧) બેઉ હાથ હંચા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે) ૧) ૨) બેઉ કડા પગના આંગળા આંગળ (પગ ધુટણમાંથી સીધા રાખવા) રમત ૮—બેઉ હાથ હંચા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે ૧) જમણો હાથ મોં સામેથી ઉપલી તરફથી લઘ ફેરવીને હંચો રાખવો, (હાથો હાથ લટકતોજ રાખવો) ૨) ઝેકથી ઉલટું. રમત ૯—૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા (મુઠ્ઠીઓ સામસામા) ૨) બેઉ હાથ પાછળ લાંબા. રમત ૧૦—૧) બેઉ હાથ ખમાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથના અંગુઠા ખમને અડકાવવા.

આનાની ધાત.

૪ - રૂ. ૦૧

૮ - રૂ. ૦૧૧

૧૨ - રૂ. ૦૧૧૧

૧૬ - રૂ. ૧)

૨૦ - રૂ. ૧૧

૨૪ - રૂ. ૧૧૧

૨૮ - રૂ. ૧૧૧૧

૩૨ - રૂ. ૨)

૩૬ - રૂ. ૨૧

૪૦ - રૂ. ૨૧૧

૪૪ - રૂ. ૨૧૧૧

૪૮ - રૂ. ૩)

૫૨ - રૂ. ૩૧

૫૬ - રૂ. ૩૧૧

૬૦ - રૂ. ૩૧૧૧

૬૪ - રૂ. ૪)

૬૮ - રૂ. ૪૧

૭૨ - રૂ. ૪૧૧

૭૬ - રૂ. ૪૧૧૧

૮૦ - રૂ. ૫)

૮૪ - રૂ. ૫૧

૮૮ - રૂ. ૫૧૧

૯૨ - રૂ. ૫૧૧૧

૯૬ - રૂ. ૬)

૧૦૦ - રૂ. ૬૧

૪૦૦ - રૂ. ૨૫

૮૦૦ - રૂ. ૫૦)

૧૦ - રૂ. ૦૧૧

૨૦ - રૂ. ૧૧

૩૦ - રૂ. ૧૧૧

૪૦ - રૂ. ૨૧૧

૫૦ - રૂ. ૩)

૬૦ - રૂ. ૩૧૧

૭૦ - રૂ. ૪૧૧

૮૦ - રૂ. ૫)

૯૦ - રૂ. ૫૧૧

૧૦૦ - રૂ. ૬૧

૧૦૦૦ - રૂ. ૬૨૧૧

૧૬ - રૂ. ૧)	૧૧૨ - રૂ. ૭)	૨૨૪ - રૂ. ૧૪)
૩૨ - રૂ. ૨)	૧૨૮ - રૂ. ૮)	૨૪૦ - રૂ. ૧૫)
૪૮ - રૂ. ૩)	૧૪૪ - રૂ. ૯)	૨૫૬ - રૂ. ૧૬)
૬૪ - રૂ. ૪)	૧૬૦ - રૂ. ૧૦)	૨૭૨ - રૂ. ૧૭)
૮૦ - રૂ. ૫)	૧૭૬ - રૂ. ૧૧)	૨૮૮ - રૂ. ૧૮)
૯૬ - રૂ. ૬)	૧૯૨ - રૂ. ૧૨)	૩૦૪ - રૂ. ૧૯)
	૨૦૮ - રૂ. ૧૩)	૩૨૦ - રૂ. ૨૦)

રૂપીઆભારની ધાત.		રૂ.	ભાર શેર	અધોળ
	શેર અધોળ	૨૧।	" ૦।।	૮।।
૧। રૂ. ભાર. ૦)૦।	૦।	૨૨।।	" ૦।-	૯
૨।। " ૦)-	૧	૨૩।।।	" ૦।-।।	૯।।
૩।। " ૦)-।।	૧।।	૨૫	" ૦।=	૧૦
૫ " ૦)=	૨	૨૬।	" ૦।=।।	૧૦।।
૬। " ૦)=।।	૨'।	૨૭।।	" ૦।=	૧૧
૭।। " ૦)=	૩	૨૮।।।	" ૦।=।।	૧૧।।
૮।। " ૦)=।।	૩।।	૩૦	" ૦।।	૧૨
૧૦ " ૦)૦ શેઅરઅવાજ		૩૧।	" ૦।।૦।।	૧૨।।
૧૧। " ૦।૦।।	૪।।	૩૨।।	" ૦।।-	૧૩
૧૨।। " ૦।-	૫	૩૩।।।	" ૦।।-।।	૧૩।।
૧૩।।। " ૦।-।।	૫।।	૩૫	" ૦।।=	૧૪
૧૫ " ૦।=	૬	૩૬।	" ૦।।=।।	૧૪।।
૧૬। " ૦।=।।	૬।।	૩૭।।	" ૦।।=	૧૫
૧૭।। " ૦।=	૭	૩૮।।।	" ૦।।=।।	૧૫।।
૧૮।।। " ૦।=।।	૭।।	૪૦	" ૧	૧૬
૨૦ " ૦।	૮		(અમારું)	

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. તરફથી બહાર પડેલી.

લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો.

બાળવર્ગની નોટ ૦-૨-૦	કન્યા ૧લીના અર્થ ૦-૪-૦
પહેલીના અર્થ ૦-૨-૬	કન્યા ૨જીના „ ૦-૫-૦
બીજીના „ ૦-૪-૦	કન્યા ૩જીના „ ૦-૭-૦
ત્રીજીના „ ૦-૫-૦	ત્રિવેદીવા. પુ. ૧, „ ૦-૪-૦
ચોથીના „ ૦-૭-૬	„ પુ. ૨, „ ૦-૫-૦
પાંચમીના „ ૦-૮-૦	„ પુ. ૩, „ ૦-૬-૦
છઠ્ઠીની „ ૦-૯-૦	„ પુ. ૪, „ ૦-૬-૦
સાતમીના „ ૦-૧૦-૦	„ પુ. ૫, „ ૦-૮-૦

બીજા ધોરણ માટે મુરત શહેરનો નકશો છપાય છે.

„ ચોર્યાસી તાલુકાનો નકશો બે આના.

„ મુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો
‘ભૂગોળ શિક્ષક’ ત્રણ આના.

„ ‘મુખગણિત શિક્ષક’ અઢી આના.

„ ‘ડિક્ટેશન શિક્ષક’ ત્રણ આના.

ત્રીજા ધોરણ માટે મુરત જિલ્લાનો નકશો ચાર આના.

„ „ ‘ભૂગોળ શિક્ષક’ ત્રણ આના.

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના

સી. એમ. શાહ-શાહપોર-મુરત.

